

**Mensenrechtenraad (van de Verenigde Naties)
Een-en-twintigste zitting (september 2012)**

Agendapunt 3

**Bevordering en bescherming van alle rechten van de mens,
burgerlijke, politieke, economische, sociale en culturele rechten,
met inbegrip van het recht op ontwikkeling**

Definitief Ontwerp van de Richtlijnen inzake extreme armoede en rechten van de mens, voorgelegd door de Speciale rapporteur over extreme armoede en mensenrechten, mevrouw Magdalena Sepúlveda Carmona ¹

Samenvatting:

Het document, voorgelegd overeenkomstig resolutie 15/19 van de Mensenrechtenraad, bevat het definitieve ontwerp van de richtlijnen inzake extreme armoede en rechten van de mens en is voorbereid door de Speciale rapporteur op basis van raadplegingen van landen en andere betrokken partijen sinds de aanvang van het oorspronkelijke redactieproces in 2001. Bijlage I bevat een overzicht van het proces dat gevolgd is om de richtlijnen te ontwikkelen, terwijl bijlage II een lijst van de relevante resoluties en documenten bevat.

¹ Deze tekst behelst een niet-officiële Nederlandse vertaling van de VN Richtlijnen gemaakt op verzoek van ATD Vierde Wereld Nederland door Bert Essenberg en Ton Redegeld met hulp van John Habets. Wij bedanken de medewerkers van UNRIC in Brussel voor het zorgvuldig nalezen van de tekst en de gedane suggesties tot verbetering. Alleen de vertalers zijn verantwoordelijk voor deze tekst.

Van de Richtlijnen bestaan officiële versies in de zes talen van de VN, te weten Arabisch, Chinees, Engels, Frans, Russisch en Spaans. De Engelse versie is aangeduid als de originele.

Inhoudsopgave

I. VOORWOORD (PAR. 1 - 10)	3
II. DOELEINDEN (PAR. 11 - 13)	4
III. GRONDBEGINSELEN (PAR. 14 - 47)	5
A. Waardigheid, universaliteit, ondeelbaarheid, onderlinge samenhang en afhankelijkheid van alle rechten (par. 15 - 17).....	5
B. Gelijkwaardig genot van alle mensenrechten door mensen die in extreme armoede leven (par. 18 - 22).....	6
C. Gelijkheid tussen mannen en vrouwen (par. 23 - 31).....	7
D. Rechten van het kind (par. 32 - 35).....	7
E. Vrijheid van handelen en autonomie van mensen levend in extreme armoede (par. 36)	8
F. Deelname en weerstand vergroten (par. 37 - 41).....	8
G. Transparantie en toegang tot informatie (par. 42 - 44).....	9
H. Verantwoording afleggen (par. 45 - 47).....	9
IV. VEREISTEN VOOR DE UITVOERING (PAR. 48 - 61)	9
A. Staten behoren een alomvattende nationale strategie aan te nemen om armoede en sociale uitsluiting te verminderen (par. 50).....	10
B. Staten behoren te verzekeren dat overheidsbeleid gepaste voorrang geeft aan mensen levend in extreme armoede (par. 51 - 55).....	10
C. Staten behoren te garanderen dat de faciliteiten, goederen en dienstverlening die nodig zijn om van de mensenrechten te genieten toegankelijk, voorradig, aangepast, betaalbaar en van een goede kwaliteit zijn (par. 56 - 60).....	11
D. Staten behoren een samenhangend beleid te garanderen (par. 61).....	11
V. SPECIFIEKE RECHTEN (PAR. 62 - 90)	12
A. Recht op leven en lichamelijke integriteit (par. 63 - 64).....	12
B. Recht op vrijheid en veiligheid van de persoon (par. 65 - 66)	12
C. Recht op gelijke bescherming voor de wet, toegang tot rechtsbijstand, effectieve middelen van verhaal (par. 67 - 68).....	13
D. Het recht op erkenning als rechtssubject voor de wet (par. 69 - 70).....	14
E. Recht op bescherming van de persoonlijke levenssfeer en bescherming van huis en gezin (par. 71 - 72)	15
F. Recht op een behoorlijke levensstandaard (par. 73 - 74).....	15
G. Recht op voldoende voedsel en voeding (par. 75 - 76)	16
H. Recht op water en sanitaire voorzieningen (par. 77 - 78)	17
I. Recht op behoorlijke huisvesting, zekerheid van eigendoms-rechten en verbod op gedwongen uitzetting (par. 79 - 80).....	18
J. Recht op de hoogst bereikbare standaard van lichamelijke en geestelijke gezondheid (par. 81 - 82).....	19
K. Recht op arbeid en rechten op de arbeidsplaats (par. 83 - 84).....	20
L. Recht op sociale zekerheid (par. 85 - 86).....	21
M. Recht op onderwijs (par. 87 - 88).....	22
N. Recht op deelname aan het culturele leven en het genot van de voordelen van wetenschappelijke vooruitgang en van de toepassing ervan (par. 89 - 90).....	22
VI. VERPLICHTINGEN TOT INTERNATIONALE HULPVERLENING EN SAMENWERKING (PAR. 91 - 98).....	23
VII. DE ROL VAN NIET-GOUVERNEMENTELE ORGANISATIES, PARTICULIERE INSTELLINGEN EN HET BEDRIJFSLEVEN (PAR. 99 - 102).....	24
VIII. UITVOERING EN CONTROLE OP DE UITVOERING (PAR. 103 - 107).....	25
IX. INTERPRETATIE VAN DE RICHTLIJNEN (PAR. 108).....	26
BIJLAGEN.....	27
I. HISTORISCH OVERZICHT VAN DE RICHTLIJNEN INZAKE EXTREME ARMOEDE EN MENSENRECHTEN	27
II. LIJST VAN DE RELEVANTE RESOLUTIES EN DOCUMENTEN	31

I. Voorwoord (par. 1 - 10)

1. In een wereld die zich kenmerkt door een ongekend niveau van economische ontwikkeling, technologische mogelijkheden en financiële middelen, roept het feit dat miljoenen mensen in extreme armoede leven, een diepe morele verontwaardiging op. De onderhavige Richtlijnen zijn gebaseerd op het idee dat het uitroeien van extreme armoede niet alleen een morele plicht, maar ook een juridische verplichting is volgens de geldende normen van de mensenrechten. Daarom behoren de normen en beginselen van mensenrechtenwetgeving een belangrijke rol te spelen bij de aanpak van armoede en richting te geven aan het gehele overheidsbeleid dat mensen die in armoede leven, raakt.

2. Armoede is niet louter een economisch vraagstuk, maar eerder een multidimensioneel verschijnsel dat zowel een gemis aan inkomen als de totale afwezigheid van de minimum noodzakelijke basiscapaciteiten om waardig te leven omvat. Het Comité voor economische, sociale en culturele rechten omschreef in 2001 armoede als *“een menselijke staat die zich kenmerkt door een duurzaam of chronisch gebrek aan hulpbronnen, middelen, keuzemogelijkheden, veiligheid en macht die noodzakelijk zijn om te kunnen genieten van een behoorlijke levensstandaard en van andere burgerlijke, culturele, economische, politieke en sociale rechten”* (E/C.12/2001/10, par. 8). Extreme armoede is op haar beurt gedefinieerd als *“een combinatie van inkomensarmoede, armoede op het gebied van menselijke ontwikkeling en sociale uitsluiting”* (A/HRC/7/15, par. 13), waarbij een langdurig gebrek aan basiszekerheden zijn uitwerking uitoefent op meerdere levensgebieden van mensen tegelijkertijd waardoor hun kansen om hun rechten binnen de afzienbare toekomst uit te oefenen of opnieuw te verwerven ernstig gevaar lopen (zie E/CN.4/Sub.2/1996/13).

3. Vanuit een mensenrechtenperspectief is armoede op zichzelf een onderwerp van grote bezorgdheid. Het is zowel de oorzaak als het gevolg van schendingen van de mensenrechten, wat een klimaat schept dat andere schendingen bevordert. Extreme armoede kenmerkt zich niet alleen door een keten van veelvuldige schendingen van burgerlijke, politieke, economische, sociale en culturele rechten, maar in het algemeen ervaren mensen die in armoede leven, geregeld dat hun waardigheid en gelijkheid hen wordt ontzegd.

4. Mensen die in armoede leven, komen, wanneer zij proberen de hen toekomende rechten en aanspraken te doen gelden, voor enorme moeilijkheden te staan, op fysiek, economisch, cultureel en sociaal gebied. Als gevolg daarvan ondervinden zij veel samenhangende en elkaar versterkende ontberingen – waaronder gevaarlijke werkomstandigheden, onveilige huisvesting, gebrek aan gezond voedsel, ongelijke toegang tot het rechtsstelsel, gebrek aan politieke macht en een gebrekkige toegang tot gezondheidszorg – die het voor hen onmogelijk maken hun rechten op te eisen en die hun armoedesituatie bestendigen. Mensen in extreme armoede verkeren in een vicieuze cirkel van onmacht, stigmatisering, discriminatie, uitsluiting en materiële ontbering, die elkaar wederzijds versterken.

5. Extreme armoede is niet onvermijdelijk. Ze wordt, ten dele, teweeg gebracht, bespoedigd en bestendigd door daden en het verzuim van Staten en andere economische actoren. In het verleden heeft het overheidsbeleid vaak gefaald om mensen in extreme armoede te bereiken, met als gevolg dat armoede van generatie op generatie wordt overgedragen. Heel vaak worden structurele en systematische – sociale, politieke, economische en culturele – ongelijkheden niet aangepakt en dat verscherpt de armoede weer. Het komt veelvuldig voor dat een gebrek aan een samenhangend beleid op nationaal en internationaal niveau inspanningen om armoede te bestrijden ondermijnt of ertoe leidt dat het tegendeel wordt bereikt.

6. Omdat extreme armoede niet onvermijdelijk is, mogen we ervan uitgaan dat de middelen om er een eind aan te maken binnen het bereik liggen. Een mensenrechtenbenadering biedt

een kader om extreme armoede definitief de wereld uit te helpen; die benadering baseert zich op de erkenning dat mensen die in extreme armoede leven, rechtssubjecten en agenten van verandering zijn.

7. Een mensenrechtenbenadering respecteert de waardigheid en de autonomie van mensen die in armoede leven, en stelt hen in staat om daadwerkelijk en op een constructieve manier deel te nemen aan het openbare leven, en dus ook aan de formulering van het overheidsbeleid, en om plichtsdragers aansprakelijk te stellen. De normen die het internationale recht van de mensenrechten heeft uitgewerkt, vereisen dat Staten hun internationale verplichtingen op dit gebied in acht nemen bij de formulering en de uitvoering van beleid dat de levens van mensen in armoede raakt.

8. Ofschoon mensen levend in extreme armoede niet simpelweg kunnen worden teruggeleid tot een lijst van kwetsbare groepen, vormen onder meer discriminatie en uitsluiting de belangrijkste oorzaken en gevolgen van armoede. Mensen die in armoede leven, ondervinden vaak benadeling en discriminatie op basis van ras, sekse, etniciteit, religie, taal of op andere gronden. Vrouwen ervaren veelvuldig meer moeilijkheden om inkomen, goederen en diensten te verwerven; ze zijn bijzonder gevoelig voor extreme armoede, net als groepen zoals kinderen, bejaarden, mensen met een handicap, migranten, vluchtelingen, asielzoekers, binnenlandse vluchtelingen, minderheden, mensen levend met HIV/AIDS en inheemse volken.

9. Hoewel Staten verantwoordelijk zijn voor het verwezenlijken van de mensenrechten, dragen ook andere actoren zoals internationale organisaties, nationale mensenrechteninstellingen, maatschappelijke organisaties en commerciële ondernemingen, verantwoordelijkheden ten opzichte van de rechten van personen die in armoede leven. Staten behoren een positief klimaat te scheppen om er voor te zorgen en te bevorderen dat personen, wijk- en buurtorganisaties, sociale bewegingen en andere niet-gouvernementele organisaties hun capaciteiten kunnen ontwikkelen om armoede te bestrijden en om mensen die in armoede leven de middelen te verstrekken om voor hun rechten op te komen.

10. Staten die over wetten en instituties beschikken die mensen die in extreme armoede leven direct hierin betrekken, kunnen hun voordeel doen met de maatschappelijke betrokkenheid en de bijdrage van de gehele bevolking. De internationale gemeenschap zal er ook van profiteren als een groter aantal Staten zich inzet om de sociale samenhang en een betere levensstandaard voor de armste sectoren van de bevolking te verbeteren, de weerstand van personen die in armoede leven te vergroten en te verzekeren dat personen levend in armoede hun plek vinden in het systeem van rechten en verplichtingen.

II. Doeleinden (par. 11 - 13)

11. De Richtlijnen zijn het resultaat van jarenlange consultaties met Staten en andere betrokken partijen, daaronder ook begrepen mensen die in armoede leven (zie bijlage I), en ze beogen aanwijzingen te geven over de manier waarop de mensenrechtennormen toegepast moeten worden in het kader van armoedebestrijding. De Richtlijnen dienen als een hulpmiddel voor de formulering en de uitvoering van beleid dat armoedevermindering en -uitroeiing op het oog heeft, en leveren duidelijke aanknopingspunten hoe de rechten van mensen die in extreme armoede leven, te respecteren, te beschermen en waar te maken op het gebied van het hele overheidsbeleid. Ze zijn gebaseerd op internationaal erkende normen en beginselen inzake de mensenrechten en zijn geïnspireerd door internationale en regionale instrumenten en overeenkomsten, en met name de Universele Verklaring van de rechten van de mens van 1948, het Internationaal Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van rassendiscriminatie (CERD), het International Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten (IVESCR), het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten (IVBPR), het Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van

discriminatie van vrouwen (CEDAW), het Verdrag tegen foltering en andere wrede, onmenselijke of vernederende behandeling of bestraffing (CAT), het Internationaal Verdrag inzake de rechten van het kind (CRC), het Internationaal Verdrag over de bescherming van de rechten van alle migrerende arbeiders en hun familieleden (ICRMW), het Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap (CRPD), alsmede de Algemene commentaren en Aanbevelingen van de verschillende verdragsinstellingen van de VN. De Richtlijnen geven aanwijzingen over de naleving van verplichtingen op grond van de mensenrechten bij beleidsbeslissingen op nationaal en internationaal niveau, dus ook bij besluitvorming over internationale hulpverlening en samenwerking. De uitvoering van de Richtlijnen moet dus ook bekeken worden in de context van de verplichtingen op grond van het internationale recht waartoe Staten zich verbonden hebben.

12. De Richtlijnen zijn universeel. Ze moeten gebruikt worden door alle Staten en alle regio's in de wereld, op alle niveaus van ontwikkeling, goed rekening houdend met de specifieke nationale context. Ze baseren zich op een samenhangende en multidimensionale visie van armoede die onderkent dat het ondersteunen van mensen die in armoede leven, zowel een middel behoort te zijn om de rechten van de armen te verwezenlijken als een doel op zichzelf.

13. De ervaringen en behoeften van mensen die in armoede leven, zijn verschillend en ook het armoedeniveau is niet overal hetzelfde, zowel in intensiteit als in duur. Terwijl een mensenrechtenbeleid zich op al deze mensen dient te richten, gaat de aandacht van de Richtlijnen hoofdzakelijk uit naar degenen die in een gegeven context de meest extreme vormen van armoede ervaren.¹ Mensen die in extreme armoede leven, hebben bijzondere aandacht nodig omdat hun marginale positie, hun uitsluiting en stigmatisering vaak teweeg brengt dat ze niet daadwerkelijk bereikt worden door het overheidsbeleid en de overheidsdiensten. Belemmeringen, onveiligheid en structurele oorzaken maken het voor hen onmogelijk om voor hun rechten op te komen en, zonder steun, al hun capaciteiten tot ontplooiing te brengen; om die reden behoeven ze de actieve ondersteuning van de Staat en van andere daadwerkelijk betrokken partijen.

III. Grondbeginselen (par. 14 - 47)

14. De volgende beginselen zijn essentieel voor een mensenrechtenbenadering en de formulering en de uitvoering van het gehele overheidsbeleid dat de vermindering van armoede beoogt of gevolgen heeft voor mensen levend in armoede, moeten daarop gebaseerd worden.

A. Waardigheid, universaliteit, ondeelbaarheid, onderlinge samenhang en afhankelijkheid van alle rechten (par. 15 - 17)

15. De menselijke waardigheid is de grondslag zelf van de mensenrechten. Ze is onlosmakelijk verbonden met de beginselen van gelijkheid en non-discriminatie. Respect voor de inherente waardigheid van mensen die in armoede leven, moet het gehele overheidsbeleid inspireren. Ambtenaren en particuliere personen moeten de waardigheid van iedere mens respecteren, stigmatisatie en vooroordelen vermijden en de inspanningen die mensen die in armoede leven, leveren om hun leven te verbeteren, erkennen en ondersteunen.

16. Extreme armoede is een duidelijk voorbeeld van de ondeelbaarheid, onderlinge samenhang en afhankelijkheid van de mensenrechten, gezien het feit dat mensen die in

¹ In de tekst die volgt, moet bijgevolg onder het woord 'armoede' extreme armoede worden verstaan, maar daar mag niet uit afgeleid worden dat de bijzondere verplichtingen en aanbevelingen niet van toepassing zijn op personen die in het algemeen in armoede leven.

armoede leven dagelijks geconfronteerd worden met schendingen van hun burgerlijke, culturele, economische, politieke en sociale rechten, die elkaar wederzijds beïnvloeden en versterken met vernietigende gevolgen.

17. Staten behoren een klimaat te scheppen dat het bestrijden van armoede en de bescherming van mensenrechten bevordert. Het beleid van de overheid om armoede te boven te komen moet gevestigd worden op het respect, de bescherming en de vervulling van alle fundamentele rechten van mensen die in armoede leven, en dat op basis van gelijkwaardigheid. Geen enkel beleid, op welk terrein dan ook, mag armoede verergeren of onevenredig negatieve gevolgen hebben voor mensen die in armoede leven.

B. Gelijkwaardig genot van alle mensenrechten door mensen die in extreme armoede leven (par. 18 - 22)

18. Discriminatie is zowel een oorzaak als een gevolg van armoede. Armoede is dikwijls het gevolg van openlijke of verborgen discriminerende praktijken. Degenen die in armoede leven, zijn ook het slachtoffer van discriminerend gedrag en van stigmatisering door overheden en particuliere personen en dat alleen vanwege hun armoede. Daardoor lopen zij het gevaar veelvuldige, elkaar kruisende vormen van discriminatie te ervaren, ook vanwege hun economische situatie.

19. Staten behoren erover te waken dat mensen, levend in armoede, gelijk zijn voor en op grond van de wet en zonder enige vorm van discriminatie aanspraak kunnen maken op gelijke bescherming en gelijk genot van de wet. Staten behoren wetten en maatregelen in te trekken of aan te passen die vooringenomen zijn ten opzichte van de rechten, belangen en de bestaansmiddelen van mensen die in armoede leven. Alle directe of indirecte vormen van wettelijke of administratieve discriminatie, die zich baseren op de economische situatie of op andere motieven die met armoede verband houden, moeten in kaart gebracht worden en weggenomen.

20. Gelijkheid en non-discriminatie zijn onmiddellijke en elkaar kruisende verplichtingen die ten grondslag behoren te liggen aan alle maatregelen die alle betrokken partijen nemen ten aanzien van mensen die in armoede leven. Zij vereisen dat Staten alle kwetsbare en benadeelde groepen in de samenleving in kaart brengen en, als prioriteit, verzekeren dat deze groepen op een gelijke basis van de mensenrechten kunnen genieten. Staten hebben een verplichting bijzondere en positieve maatregelen te nemen om omstandigheden die veroorzaken of ertoe bijdragen dat discriminatie voortduurt, te verminderen of uit de weg te ruimen.

21. Mensen die in armoede leven hebben het recht beschermd te worden tegen het negatieve brandmerk dat verbonden is met omstandigheden van armoede. Staten moeten verhinderen dat nationale of lokale overheden mensen die in armoede leven, stigmatiseren of discrimineren en moeten alle geëigende maatregelen treffen om sociaal-culturele patronen aan te passen teneinde vooroordelen en stereotypen uit te roeien. Staten moeten opvoedkundige programma's opstellen die zich in het bijzonder richten op ambtenaren en de media, teneinde de non-discriminatie van mensen die in armoede leven, te bevorderen.

22. Positieve maatregelen moeten genomen worden teneinde de gelijkheid van mensen die in armoede leven de facto zeker te stellen. Tot deze maatregelen behoren wetgevende, uitvoerende, administratieve, begrotings- en regelgevende instrumenten, speciaal beleid, programma's en acties ten aanzien van armoedegevoelige onderwerpen zoals werkgelegenheid, huisvesting, voeding, sociale zekerheid, water en sanitaire voorzieningen, gezondheid, onderwijs, cultuur en deelname aan het openbare leven.

C. Gelijkheid tussen mannen en vrouwen (par. 23 - 31)

23. Vrouwen zijn onevenredig vertegenwoordigd onder de armen vanwege de veelzijdige en zich opeenstapelende vormen van discriminatie waaronder zij te lijden hebben. Staten zijn verplicht om discriminatie van vrouwen zowel de jure als de facto uit te roeien en maatregelen te treffen om gelijkheid tussen mannen en vrouwen tot stand te brengen.

24. Internationale mensenrechtennormen verplichten Staten ook maatregelen te nemen om schadelijke culturele en traditionele praktijken en alle andere praktijken, gebaseerd op het idee van minder- of meerderwaardigheid van een sekse of op stereotype rollen van vrouwen en mannen uit de weg te ruimen. Deze praktijken vergroten de sociale uitsluiting van vrouwen en meisjes, belemmeren hun toegang tot bestaansbronnen en tot onderwijs en maken dat armoede en discriminatie voortduren.

25. Staten moeten strenge maatregelen nemen teneinde geweld, gebaseerd op gender te bestrijden. Vrouwen die in armoede leven en het slachtoffer zijn van geweld, gebaseerd op gender ondervinden extra moeilijkheden om hun rechten te verkrijgen of hun gewelddadige partner te verlaten.

26. Vrouwen dienen gelijke toegang te hebben tot economische mogelijkheden. Staten behoren voorrang te geven aan het uitbreiden van werkgelegenheid en van zelfstandige bedrijvigheid voor vrouwen, aan het bevorderen van behoorlijke en productieve arbeid en aan het verbeteren van toegang tot krediet. Het overheidsbeleid en werkgelegenheidsmaatregelen moeten rekening houden met de beperkte tijd waarover vrouwen beschikken, en moeten vrouwen en mannen in staat stellen om de zorg voor het huishouden op zich te nemen.

27. Staten moeten garanderen dat vrouwen op basis van gelijkheid volledig handelingsbekwaam zijn om eigendom te bezitten, economische hulpbronnen te kunnen controleren en beheren, bijvoorbeeld land, krediet of een erfenis.

28. Vrouwen dienen ook op basis van gelijkheid aan de besluitvorming te kunnen deelnemen. Staten moeten mechanismen uitwerken die de betrokkenheid van vrouwen, inclusief van degenen die in armoede leven, bij het politieke leven en bij besluitvormende instanties op alle niveaus versterken.

29. Het beleid moet gendergelijkheid in het huwelijk en in gezinsverhoudingen bevorderen, en verzekeren dat de beslissingen van vrouwen aangaande het aantal en de spreiding van kinderen vrij zijn en niet belemmerd worden en dat in het huishouden voedsel en andere middelen gelijkmatig worden verdeeld.

30. Vrouwen moeten verzekerd zijn van gelijke toegang tot overheidsdiensten, inclusief gezondheidszorg, onderwijs en sociale zekerheid, gelijkheid op de arbeidsmarkt, met daarbij gelijke lonen, arbeidsvoorwaarden en sociale zekerheidsuitkeringen. In het bijzonder moet gezondheidszorg ten aanzien van sekse en voortplanting, kleuteronderwijs en vervolgonderwijs beschikbaar zijn voor vrouwen en meisjes.

31. Staten dienen duidelijk aan te geven dat gelijkheid van seksen een doel is van hun beleid, strategieën, budgetten, programma's en projecten. Ze moeten de vastgelegde nationale middelen en officiële ontwikkelingshulp ten behoeve van de bevordering van de gelijkheid van sekse verhogen en aandacht schenken aan het versterken van de economische positie van vrouwen in de context van de internationale handel.

D. Rechten van het kind (par. 32 - 35)

32. Gezien het feit dat de meesten van degenen die in armoede leven, kinderen zijn en dat armoede in de kinderjaren een grondoorzaak is van armoede als volwassene, dient voorrang gegeven te worden aan de rechten van kinderen. Zelfs korte periodes van

ontbering en uitsluiting kunnen het recht van een kind om te overleven en zich te ontwikkelen dramatisch en onherstelbaar beschadigen. Om armoede uit te roeien, moeten Staten onmiddellijk actie ondernemen om armoede onder kinderen te bestrijden.

33. Staten behoren te verzekeren dat alle kinderen gelijke toegang hebben tot basisdiensten, inclusief in het huishouden. Kinderen hebben tenminste recht op een basispakket van sociale dienstverlening, zoals gezondheidszorg van hoge kwaliteit, voldoende voeding, huisvesting, veilig drinkwater en sanitaire voorzieningen en basisonderwijs, zodat zij al hun capaciteiten kunnen ontplooiën, vrij van ziekte, ondervoeding, ongeletterdheid en andere ontberingen.

34. Armoede maakt kinderen, in het bijzonder meisjes, kwetsbaar voor uitbuiting, verwaarlozing en misbruik. Staten dienen de rechten van kinderen die in armoede leven, te respecteren en te bevorderen, met name door het uitbreiden en beschikbaar stellen van de noodzakelijke middelen voor maatregelen en programma's ter bescherming van kinderen, in het bijzonder gericht op kinderen in een marginale positie zoals kinderen die op straat leven, kindsoldaten, kinderen met een handicap, slachtoffers van mensenhandel, kinderen die gezinshoofd zijn of die in zorginstellingen verblijven, die allemaal een groter risico lopen van uitbuiting en misbruik.

35. Staten moeten het recht van de kinderen om hun stem te laten horen bij beslissingen die voor hun leven van belang zijn, bevorderen.

E. Vrijheid van handelen en autonomie van mensen levend in extreme armoede (par. 36)

36. Mensen die in armoede leven moeten beschouwd en behandeld worden als vrije en zelfstandige personen. Het gehele armoedebeleid behoort gericht te zijn op het versterken van de capaciteiten en de weerstand van mensen die door dit verschijnsel worden geraakt. Het beleid moet uitgaan van de erkenning van het recht van deze mensen om hun eigen beslissingen te nemen en moet hun vermogen om al hun capaciteiten te ontplooiën respecteren, evenals hun gevoel van waardigheid en hun recht om deel te nemen aan beslissingen die van belang zijn voor hun leven.

F. Deelname en weerstand vergroten (par. 37 - 41)

37. Effectieve en betekenisvolle deelname is een bevestiging van het recht van iedere persoon en iedere groepering om deel te nemen aan het openbaar bestuur. Ze dient ook als een middel ter bevordering van sociale insluiting en is een essentieel onderdeel van inspanningen om armoede tegen te gaan, niet in het minst door te verzekeren dat het overheidsbeleid duurzaam is en zo opgezet dat het aan de behoeften van de armste delen van de samenleving beantwoordt.

38. Staten moeten de actieve, vrije, geïnformeerde en betekenisvolle deelname van mensen die in armoede leven, verzekeren in alle fases van de formulering, de uitvoering, controle en evaluatie van de besluitvorming en van het beleid dat hen raakt. Dit vereist het bevorderen van de capaciteiten van en mensenrechtenonderwijs voor mensen die in armoede leven, en het tot stand brengen van specifieke instrumenten en institutionele afspraken op verschillende beslissingsniveaus teneinde de hindernissen waar deze mensen mee te maken hebben, in termen van effectieve deelname, te overwinnen. Er moet bijzondere zorg aan besteed worden om de armsten en sociaal meest uitgesloten personen volledig bij de samenleving te betrekken.

39. Staten moeten verzekeren dat groepen die een hoger risico lopen in armoede te geraken, met inbegrip van degenen die gewoonlijk al benadeling en discriminatie ervaren gebaseerd op ras, kleur, sekse, taal, religie, politieke of andere opvattingen, nationale of

sociale oorsprong, eigendom, geboorte of andere gronden, niet alleen voldoende vertegenwoordigd zijn in alle besluitvormingsprocessen die hen aangaan, maar ook in staat zijn en steun krijgen om hun mening naar voren te brengen.

40. Staten dienen te verzekeren dat inheemse volken die in het bijzonder blootgesteld zijn aan extreme armoede, het recht genieten om geheel vrij, in een vroeg stadium en weloverwogen hun instemming te geven via hun eigen vertegenwoordigende instellingen met betrekking tot alle beslissingen aangaande het gebruik van hun land, gebieden en grondstoffen door Staats- en particuliere instellingen.

41. Staten behoren ook actieve bescherming te verlenen aan personen, buurt- en wijkorganisaties, sociale bewegingen, groeperingen en andere niet-gouvernementele organisaties die voor de rechten van mensen die in armoede leven, opkomen en ze bepleiten.

G. Transparantie en toegang tot informatie (par. 42 - 44)

42. Mensen levend in armoede hebben vaak geen toegang tot cruciale informatie over beslissingen die hun leven beïnvloeden. Dit vermindert hun netto-inkomen, belemmert hun toegang tot sociale dienstverlening of hun kansen op werk en stelt hen in onevenredige mate bloot aan corruptie en uitbuiting.

43. Staten moeten verzekeren dat overheidsdiensten en programma's die mensen die leven in armoede raken, in alle openbaarheid ontworpen en uitgevoerd worden. Staten behoren toegankelijke en cultureel adequate informatie te verstrekken over alle openbare diensten, beschikbaar voor mensen die in armoede leven, en over hun rechten met betrekking tot deze diensten. Deze informatie behoort op een actieve manier via alle beschikbare kanalen verspreid te worden.

44. Staten behoren te verzekeren dat mensen levend in armoede het recht hebben om, individueel of samen met anderen, informatie te zoeken, te ontvangen en te verspreiden over alle beslissingen die van belang zijn voor hun leven. Dit omvat ook toegang tot informatie die aangeeft hoe zij hun rechten en vrijheden kunnen afdwingen en de gevolgen van misbruik herstellen.

H. Verantwoording afleggen (par. 45 - 47)

45. Mensen levend in armoede worden vaak gezien als passieve ontvangers van overheidssteun of liefdadigheid terwijl zij, in feite, rechtssubjecten zijn met aanspraken aan wie besluitvormers en andere ambtenaren verantwoording moeten afleggen.

46. Staten dienen te verzekeren dat mensen levend in armoede het recht op effectief verhaal kunnen uitoefenen door middel van juridische, quasi-juridische, administratieve en politieke mechanismen in geval dat acties of verzuim van overheidsdiensten, programma's voor armoedebestrijding of voor toewijzing van middelen hun fundamentele rechten ondermijnen of in gevaar brengen. Mensen levend in armoede behoren volledig geïnformeerd te worden over rechtsmiddelen die hen ter beschikking staan en de betrokken instellingen behoren voor iedereen fysiek en financieel toegankelijk te zijn.

47. Staten moeten procedures en aangepaste en toegankelijke klachtenregelingen instellen om corruptie te voorkomen, op te sporen en te bestrijden, in bijzonder in het kader van sociale en andere programma's die personen levend in armoede direct raken.

IV. Vereisten voor de uitvoering (par. 48 - 61)

48. Staten hebben de verplichting om onmiddellijk stappen te ondernemen voor de volledige verwezenlijking van economische, sociale en culturele rechten. De normen van de

mensenrechten vereisen dat op zijn minst de minimum essentiële niveaus van alle rechten nageleefd worden. De internationale mensenrechtenwetgeving laat, als gebrek aan middelen dit noodzakelijk maakt, ruimte voor de geleidelijke verwezenlijking van bepaalde aspecten van economische, sociale en culturele rechten over een langere periode en met goed gedefinieerde indicatoren, maar maatregelen die opzettelijk bepaalde rechten weer terugdraaien, zijn alleen bij uitzondering en voor een beperkte tijd geoorloofd. Te allen tijde moeten Staten aantonen dat zij specifieke maatregelen hebben genomen om armoede aan te pakken, en bewijzen dat zij dat gedaan hebben met het maximum mogelijke van de beschikbare middelen, waaronder internationale hulpverlening en samenwerking.

49. Om te verzekeren dat degenen die in armoede leven, op zijn minst van de minimumniveaus van alle economische, sociale en culturele rechten kunnen genieten, is het niet voldoende om het bestaande beleid eenvoudigweg beter uit te voeren. Het uitroeien van armoede vereist noodzakelijkerwijze een beleid dat expliciet rekening houdt met de omstandigheden van mensen in armoede en wel via een veelomvattend en samenhangend raamwerk dat alle domeinen van overheidsingrijpen en van politieke bedrijvigheid omvat.

A. Staten behoren een alomvattende nationale strategie aan te nemen om armoede en sociale uitsluiting te verminderen (par. 50)

50. Staten dienen een strategie ter vermindering van armoede op te zetten en aan te nemen die zich baseert op de mensenrechten en die personen en groepen, met name degenen die in armoede leven, op een actieve manier betreft bij de formulering en de uitvoering ervan. Deze strategie moet duidelijke tijdstippen aangeven om de effecten te kunnen meten en moet berusten op een helder uitvoeringsschema dat rekening houdt met de te voorziene budgettaire consequenties. De autoriteiten en diensten die voor de uitvoering verantwoordelijk zijn, moeten duidelijk aangewezen worden en er moeten passende verweermiddelen en klachtenprocedures voorzien worden voor gevallen van nalatigheid.

B. Staten behoren te verzekeren dat overheidsbeleid gepaste voorrang geeft aan mensen levend in extreme armoede (par. 51 - 55)

51. Bij de formulering en de uitvoering van het overheidsbeleid en de toewijzing van fondsen, behoren Staten gepaste voorkeur te geven aan de mensenrechten van de meest achtergestelde groepen, in het bijzonder mensen levend in extreme armoede.

52. Staten dienen te verzekeren dat de formulering en de uitvoering van het overheidsbeleid, inclusief begrotings- en belastingmaatregelen, rekening houden met groepsgerichte gegevens en up-to-date informatie over armoede.

53. Staten moeten ervoor zorgen dat voldoende fondsen worden gereserveerd en aangewend om de verwezenlijking van de mensenrechten van mensen levend in armoede te verzekeren. Het fiscale beleid, inclusief belastingen, begrotingstoewijzingen en -uitgaven, moet de normen en beginselen van de mensenrechten in acht nemen, in het bijzonder die van gelijkheid en non-discriminatie.

54. Gegeven het onevenredige en vernietigende gevolg van economische en financiële crises voor groepen die het meest kwetsbaar zijn voor armoede, moeten Staten er in het bijzonder zorg voor dragen dat maatregelen genomen tot herstel van de crises, zoals bezuinigingen op overheidsuitgaven, de mensenrechten van deze groepen niet verwaarlozen of beperken. Maatregelen moeten veelomvattend zijn en niet-discriminerend. Ze moeten de duurzame financiering van sociale zorgstelsels garanderen om ongelijkheid te verzachten en om te verzekeren dat de rechten van achtergestelde en gemarginaliseerde personen en groepen niet in onevenredige mate worden aangetast.

55. Kortingen op de financiering van sociale dienstverlening die in belangrijke mate degenen die in armoede leven, raken, met name door het vergroten van de zorglast van vrouwen,

behoren maatregelen te zijn die alleen in uiterste gevallen genomen worden na zorgvuldige overweging van andere beleidsmogelijkheden, met name de financiering van alternatieven. Essentiële diensten die voor mensen levend in armoede noodzakelijk zijn om van hun rechten te genieten behoren uitdrukkelijk beschermd te worden in nationale en lokale begrotingen.

C. Staten behoren te garanderen dat de faciliteiten, goederen en dienstverlening die nodig zijn om van de mensenrechten te genieten toegankelijk, voorradig, aangepast, betaalbaar en van een goede kwaliteit zijn (par. 56 - 60)

56. Staten dragen verplichtingen om te voorzien in faciliteiten, goederen en dienstverlening die nodig zijn om van de mensenrechten te genieten. Zelfs waar deze faciliteiten, goederen en diensten geleverd worden door tussenkomst van de particuliere dienstverleningssector of door initiatieven van georganiseerde groepen burgers, zijn Staten er verantwoordelijk voor dat de kwaliteit, betaalbaarheid en een goede spreiding van deze diensten verzekerd zijn en zijn ze verplicht personen tegen misbruik door particuliere dienstverleners te beschermen.

57. Staten dienen belemmeringen weg te nemen teneinde de passende en niet-discriminerende toegang tot faciliteiten, goederen en dienstverlening veilig te stellen voor mensen die in armoede leven. Diensten essentieel voor het realiseren van mensenrechten zoals gezondheidszorg en onderwijs moeten financieel toegankelijk zijn voor gemeenschappen die in armoede leven en binnen fysiek veilig bereik liggen. Informatie over deze diensten moet ook toegankelijk zijn.

58. Staten moeten de betaalbaarheid van faciliteiten, goederen en diensten, van belang voor degenen die in armoede leven, garanderen. Aan niemand mag toegang tot essentiële diensten geweigerd worden omdat hij niet bij machte is om te betalen. In sommige gevallen moeten Staten vrije toegang verschaffen; basisonderwijs bijvoorbeeld moet verplicht zijn en vrijgesteld zijn van directe en indirecte kosten.

59. Staten moeten verzekeren dat faciliteiten, goederen en diensten aanvaardbaar en aangepast zijn in verhouding tot de speciale behoeften van mensen die in armoede leven, rekening houdend met culturele verschillen, taalbarrières, genderspecifieke behoeften en discriminatie. In sommige gevallen moet de hulpverlening aangepast worden aan de behoeften van specifieke groepen.

60. Staten moeten garanderen dat faciliteiten, goederen en diensten die gebruikt worden door mensen die in armoede leven, de hoogst mogelijke kwaliteit bezitten, met name door controle op de kwaliteit van openbare en particuliere dienstverleners. Dienstverleners moeten goed gekwalificeerd zijn en zich bewust zijn van de bijzondere behoeften van mensen levend in armoede.

D. Staten behoren een samenhangend beleid te garanderen (par. 61)

61. Staten dienen hun internationale mensenrechtenverplichtingen in acht te nemen bij de formulering en de uitvoering van het gehele beleid, inclusief het internationaal handels-, belasting-, fiscaal, monetair, milieu- en investeringsbeleid. De verplichtingen die de internationale gemeenschap op zich genomen heeft om armoede te verminderen kunnen niet ontkoppeld worden van het beleid en de besluitvorming, nationaal en internationaal, die soms kunnen leiden tot omstandigheden die in binnen- of buitenland armoede scheppen, in stand houden of verergeren. Voordat Staten enige internationale overeenkomst aannemen of beleidsmaatregel toepassen, moeten ze zich afvragen of deze wel in overeenstemming zijn met hun internationale verplichtingen op grond van de mensenrechten.

V. Specifieke rechten (par. 62 - 90)

62. Alle rechten van de mens – burgerlijke, politieke, economische, sociale en culturele – zijn van toepassing op mensen die in armoede leven en deze moeten ervan kunnen genieten. In de onderstaande paragrafen zal aandacht geschonken worden aan enkele specifieke rechten waarvan het genot door mensen, levend in armoede, zeer beperkt is en verhinderd wordt, en ten aanzien waarvan het overheidsbeleid dikwijls onvoldoende of contraproductief is. Er wordt een leidraad gegeven over hoe deze rechten gerespecteerd, beschermd en vervuld kunnen worden voor degenen die in armoede leven. De tekst is noch een samenvatting noch een verklaring van de kerninhoud van ieder recht en behoort te worden uitgelegd en toegepast in overeenstemming met de geldende verplichtingen onder de nationale en internationale regelgeving, met inachtneming van de Algemene Commentaren en Aanbevelingen van de instellingen voor de mensenrechten van de Verenigde Naties.

A. Recht op leven en lichamelijke integriteit (par. 63 - 64)

63. Mensen die in armoede leven zijn vaak blootgesteld aan institutioneel en individueel gevaar van geweld en aan bedreiging van hun lichamelijke integriteit door overheidspersoneel en particuliere personen. Als gevolg daarvan leven zij voortdurend in angst en onveiligheid. Voortdurende blootstelling aan en kwetsbaarheid voor geweld beïnvloeden de lichamelijke en geestelijke gezondheid van mensen en beperken hun economische ontwikkeling en vermogen om aan armoede te ontsnappen. Mensen die in armoede leven, met weinig of geen economische onafhankelijkheid, hebben minder mogelijkheden om veiligheid en bescherming te zoeken. Wetshandhavers richten zich vaak bewust op mensen die in armoede leven. Vrouwen en meisjes die in armoede leven worden in het bijzonder getroffen door geweld gebaseerd op sekse, met inbegrip van, maar niet beperkt tot huiselijk geweld, seksueel misbruik en intimidatie en schadelijke traditionele praktijken. Bovendien is armoede een oorzaak van voorkoombare dood, slechte gezondheid, hoge sterftcijfers en lage levensverwachting, niet alleen vanwege de grotere blootstelling aan geweld, maar ook vanwege materiële armoede en haar gevolgen, zoals gebrek aan voedsel, veilig water en sanitaire voorzieningen.

64. Staten dienen:

(a) speciale maatregelen te nemen om te verzekeren dat het recht op leven en lichamelijke integriteit van mensen die in armoede leven, wordt gerespecteerd, beschermd en waar gemaakt op gelijke basis; dit omvat ook de opleiding van wetshandhavers, de herziening van procedures bij de politie en het instellen van systemen die het mogelijk maken de betrokken partijen ter verantwoording te roepen en waarop de meest achtergestelde mensen een beroep kunnen doen;

(b) doelgerichte strategieën en systemen te ontwikkelen om geweld op basis van gender tegen mensen levend in armoede aan te pakken, met inbegrip van het voorzien in onderkomens voor vrouwen die slachtoffer zijn van huiselijk geweld;

(c) alle mogelijke maatregelen te nemen, tot het maximum van hun beschikbare middelen, om te verzekeren dat mensen die in armoede leven, zich het minimum aan noodzakelijk voedsel kunnen verschaffen dat voldoende voedszaam en veilig is, een basisonderkomen, huisvesting en sanitaire voorzieningen, en voldoende aanvoer van veilig drinkwater om ziektes en andere schadelijke gevolgen van materiële tekortkomingen, zoals ondervoeding, besmettelijke ziektes en sterfte bij bevalling en kindermortaliteit, te voorkomen.

B. Recht op vrijheid en veiligheid van de persoon (par. 65 - 66)

65. Meerdere structurele en sociale factoren, inclusief discriminatie, veroorzaken dat mensen die in armoede leven onevenredig vaak in aanraking komen met het strafrechtelijke

apparaat. Ze ontmoeten ook enorme obstakels om zich weer aan dat stelsel te ontworstelen. Als gevolg daarvan worden onevenredig hoge aantallen van de armste en de meest uitgesloten mensen gearresteerd, in hechtenis genomen en gevangen gezet. Velen zijn slachtoffer van langdurige hechtenis voordat een proces plaatsvindt, en hebben geen uitzicht op vrijlating op borgtocht of herziening van hun proces. Vaak zijn ze niet in staat zich van behoorlijke rechtsbijstand te verzekeren en lopen ze een grotere kans op een veroordeling. Tijdens hun gevangenschap hebben ze vaak geen middelen om schendingen van hun rechten aan te vechten, zoals onveilige of onhygiënische omstandigheden, misbruik of lange vertraging van de procedure. Boetes opgelegd aan mensen die in armoede leven, hebben voor hen onevenredig zware gevolgen, verslechteren hun situatie en maken dat de vicieuze cirkel van armoede voortduurt. Daklozen in het bijzonder worden vaak onderworpen aan beperkingen van hun bewegingsvrijheid en worden gestraft voor het gebruik van de openbare ruimte.

66. Staten behoren:

(a) procedures in het leven te roepen om ieder onevenredig gevolg van strafrechtelijke sancties en procedures van gevangenneming voor mensen die in armoede leven, te kunnen opsporen en om daartegen te kunnen optreden;

(b) te verzekeren dat, bij het bepalen van de hoogte van de borgtocht, de economische en sociale omstandigheden van mensen die in armoede leven, zo goed mogelijk in overweging worden genomen;

(c) wetten in te trekken of te herzien die activiteiten in de openbare ruimte strafbaar stellen die voorzien in een levensbehoefte - zoals slapen, bedelen, eten of de verzorging van de persoonlijke hygiëne;

(d) strafvorderingsprocedures te herzien die van mensen die in armoede leven, onevenredig hoge boetes opeisen, met name als het gaat om bedelen, gebruik van de openbare ruimte en sociale zekerheidsfraude, en te overwegen om gevangenisstraffen voor het niet voldoen van boetes door mensen die deze niet kunnen betalen, af te schaffen.

C. Recht op gelijke bescherming voor de wet, toegang tot rechtsbijstand, effectieve middelen van verhaal (par. 67 - 68)

67. Mensen die in armoede leven, zijn vaak niet in staat om het rechtssysteem te benaderen en verhaalsmogelijkheden tegen daden of verzuim die hun situatie benadelen, te benutten. Ze ontmoeten een verscheidenheid aan barrières, gaande van de onmogelijkheid om met succes een klacht in te dienen vanwege de daaraan verbonden kosten of het gebrek aan wetskennis, tot het onuitgevoerd blijven van gerechtelijke beslissingen die in hun voordeel zijn uitgevallen. Machtsongelijkheid en gebrek aan onafhankelijke, toegankelijke en effectieve klachtenprocedures maken het voor hen vaak onmogelijk administratieve besluiten aan te vechten die voor hen nadelig zijn. Zonder effectieve toegang tot het rechtssysteem zijn zij niet in staat verhaalsmogelijkheden te benutten en genoegdoening te krijgen voor schendingen van nationale en internationale mensenrechteninstrumenten, waardoor hun kwetsbaarheid, onzekerheid en isolement verergerd worden en hun verarming voortduurt.

68. Staten behoren:

(a) effectieve, betaalbare en toegankelijke procedures, inclusief informele klachtenprocedures, in overeenstemming met mensenrechtennormen, in te stellen om mensen die in armoede leven en hun recht zoeken, te ondersteunen, daarbij rekening houdend met de specifieke hindernissen waarmee ze geconfronteerd worden om een beroep te kunnen doen op het rechtstelsel;

(b) voor strafrechtelijke en ook voor civiele zaken die de rechten van mensen in armoede

beïnvloeden, rechtsbijstand van hoge kwaliteit beschikbaar te stellen en een uitgebreide juridische dienstverlening voor degenen die niet in staat zijn de kosten van rechtsbijstand te dragen;

(c) maatregelen te nemen om te verzekeren dat degenen die niet over de nodige middelen beschikken, geen honorarium van advocaten of gerechtskosten (zoals voor het deponeren van een klacht) hoeven te betalen;

(d) te verzekeren dat mensen die in armoede leven, een verhaalsmogelijkheid hebben in gevallen van discriminatie op basis van hun socio-economische situatie;

(e) te investeren in de opleiding van rechters, advocaten, aanklagers en wetshandhavers zodat zij de specifieke behoeften van verschillende groepen die in armoede leven, begrijpen en beter in staat zijn om hun functie zonder discriminatie uit te oefenen;

(f) onafhankelijke, goed gefinancierde, gendergevoelige klachtenprocedures op te zetten bij overheidsdiensten om deze te controleren en om mensen levend in armoede in staat te stellen om klachten in te dienen over misbruik van macht en gezag, corruptie en discriminatie;

(g) aan kinderen aangepaste klacht-, advies- en rapportageprocedures op te zetten waarop kinderen die in armoede leven, een beroep kunnen doen en informatiecampagnes te lanceren zodat deze procedures bij hen bekend zijn;

(h) de beschikbaarheid van juridische informatie voor mensen levend in armoede te vergroten, onder meer door het verspreiden ervan op verschillende, aangepaste en cultureel gevoelige manieren;

(i) effectieve verweermiddelen (daarbij inbegrepen juridische erkenning in de nationale wetgeving en de mogelijkheid van juridisch beroep) te voorzien ten aanzien van alle rechten, opgenomen in de internationale mensenrechteninstrumenten, met inbegrip van de economische, sociale en culturele rechten.

D. Het recht op erkenning als rechtssubject voor de wet (par. 69 - 70)

69. Vele wettelijke, economische, procedurele, praktische en culturele barrières belemmeren mensen die in armoede leven, om geboorteaangifte te doen en officiële identiteitspapieren te verkrijgen. Sommigen wonen gewoon te ver van een registratiebureau, anderen kunnen zich de directe en indirecte kosten niet veroorloven en aan weer anderen wordt rechtspersoonlijkheid geweigerd om redenen van de discriminatie die ze ondergaan. Zonder geboortebewijs en andere relevante documenten zijn mensen, levend in armoede niet in staat een hele reeks van rechten te verwezenlijken, zoals het recht op sociale zekerheid, onderwijs, gezondheidszorg en toegang tot de rechtspraak. Het ontbreken van een geboortebewijs verhoogt ook het risico van stateloosheid omdat mensen later in hun leven hun nationaliteit niet kunnen aantonen.

70. Staten behoren:

(a) al het mogelijke te doen om kinderen onmiddellijk na de geboorte te registreren;

(b) registratieacties te organiseren, inclusief bewustwordingscampagnes, voor niet-geregistreerde volwassenen en kinderen, en voor mensen die in armoede leven, de afgifte van identiteitspapieren te verzekeren als dat voor hen noodzakelijk is om effectieve toegang te verkrijgen tot dienstverlening van de overheid en om van alle rechten te genieten;

(c) de noodzakelijke fondsen vrij te maken voor het opzetten van registratiesystemen die toegankelijk en aangepast zijn voor mensen die in armoede leven. Deze systemen moeten gratis, eenvoudig, voortvarend functioneren zonder discriminatie;

(d) barrières te herkennen en weg te nemen die belemmeren dat benadeelde groepen met

een hoger armoederisico, zoals asielzoekers, stateloze mensen, mensen met beperkingen en migranten zonder documenten, toegang hebben tot geboorteregistratie;

(e) in gevallen waarin geboortebewijzen of identificatiepapieren redelijkerwijze niet verkrijgbaar zijn, te verzekeren dat rechtbanken de mogelijkheid om juridische procedures aan te spannen openstellen zonder discriminatie.

E. Recht op bescherming van de persoonlijke levenssfeer en bescherming van huis en gezin (par. 71 - 72)

71. Mensen die in armoede leven, lopen meer kans om slachtoffer te worden van aantastingen van hun persoonlijke levenssfeer en goede naam door de staat en particulieren. Dit kan veroorzaakt worden door overvolle huisvestingsomstandigheden of de buitensporige ingrepen van politie of sociale diensten. Kinderen uit gezinnen die in armoede leven, lopen bijvoorbeeld een groter risico om door de autoriteiten weggehaald en in een zorginstelling geplaatst te worden.

72. Staten behoren:

(a) de juridische en administratieve kaders te herzien teneinde mensen levend in armoede te beschermen tegen ongepaste inbreuken op hun persoonlijke levenssfeer door de autoriteiten. Controlemaatregelen, voorwaarden om in aanmerking te komen voor sociale bijstand en andere administratieve vereisten moeten herzien worden om te verzekeren dat ze geen onevenredige lasten opleggen aan mensen die in armoede leven of die een ernstige inbreuk maken op hun persoonlijke levenssfeer;

(b) te verzekeren dat financiële en materiële armoede nooit de enige grond kan zijn om een kind aan de ouderlijke macht te onttrekken of om de hereniging met zijn ouders tegen te gaan. Kinderbeschermingsprocedures moeten, in overeenstemming met de verplichting om het belang van het kind te beschermen, er in eerste instantie op gericht zijn om kinderen in staat te stellen om door hun eigen ouders verzorgd te blijven of onder de zorg van hun ouders terug te keren en om een oplossing te zoeken voor de materiële armoede van het gezin;

(c) behoorlijke, goed gefinancierde en cultureel gevoelige programma's voor gezinsondersteuning te ontwerpen en uit te voeren waarop mensen die in armoede leven, een beroep kunnen doen, als een onderdeel van veelomvattende programma's gericht op het welzijn en de bescherming van kinderen.

F. Recht op een behoorlijke levensstandaard (par. 73 - 74)

73. Staten hebben de verplichting de levensomstandigheden van mensen die in armoede leven, geleidelijk te verbeteren. Terwijl het recht op een fatsoenlijke levensstandaard specifieke rechten omvat, waarvan sommige hieronder afzonderlijk opgenomen zijn, is het tegelijkertijd een overkoepelend grondrecht dat een aantal elementen omvat die essentieel zijn voor het overleven van mensen, hun gezondheid en hun lichamelijke en intellectuele ontwikkeling. Het ontbreken van een fatsoenlijke levensstandaard houdt verband met beperkte of onzekere inkomsten. Een gebrek aan inkomen en de prijs van elementaire levensbehoeften vormen samen een belangrijk obstakel in stedelijke gebieden. Gemeenschappen op het platteland zijn sterk afhankelijk van een betrouwbare en gelijke toegang tot landbouw, visserij en bosbouw die voor hen zowel een bron van voedsel als een onderkomen vormen, maar ook de grondslag van sociale, culturele en religieuze gewoonten en een centrale factor voor economische groei. Veel mensen, waaronder vrouwen, inheemse volken en kleine agrarische producenten, ontbreekt het aan een juridisch afdwingbare en duurzame controle over en aan toegang tot dergelijke hulpbronnen.

74. Staten dienen:

- (a) de economische, sociale en administratieve hinderpalen op te heffen die mensen die in armoede leven, verhinderen om productieve inkomensactiviteiten uit te voeren en om hun vaardigheden en capaciteiten te ontwikkelen;
- (b) in de infrastructuur te investeren om de toegang te verbeteren tot basisvoorzieningen die noodzakelijk zijn voor een behoorlijke levensstandaard, en betere keuzemogelijkheden op het gebied van energie en technologie te creëren voor mensen in armoede;
- (c) te verzekeren dat mensen die in armoede leven, voldoende toegang hebben tot hulpbronnen zoals land, visserij en bosbouw en tot voldoende water voor zelfvoorzieningslandbouw, onder andere door het nemen van specifieke wettelijke, administratieve en beleidsmaatregelen om het duurzame beheer van productiebronnen te bevorderen en zeker te stellen;
- (d) er voor te zorgen dat inheemse volken rechten hebben op land, gebieden en hulpbronnen waarvan zij eigenaar zijn of die zij bezitten op basis van gewoonrecht of die zij op een andere manier in gebruik of verworven hebben;
- (e) er voor te zorgen dat zij die in armoede leven, met name vrouwen, aanspraak kunnen maken op elementaire financiële dienstverlening, zoals leningen, hypotheek en andere vormen van krediet en betrouwbare en betaalbare spaarsystemen;
- (f) er voor te zorgen dat beleidsmaatregelen met betrekking tot alle onderdelen van het recht op een fatsoenlijke levensstandaard zoals voedsel, water, sanitaire voorzieningen en huisvesting, een alomvattend en samenhangend geheel vormen.

G. Recht op voldoende voedsel en voeding (par. 75 - 76)

75. Voldoende voedsel is essentieel voor de gezondheid, het overleven en de lichamelijke en intellectuele ontwikkeling en is tevens een voorwaarde voor sociale integratie, sociale samenhang en vreedzaam samenleven. Gebrek aan soevereiniteit over voedsel bergt een risico in zich voor de autonomie en de waardigheid. Mensen die in armoede leven, hebben vaak beperkte toegang tot voldoende en betaalbaar voedsel of tot de benodigde hulpbronnen om dat voedsel te produceren of aan te schaffen. Zelfs als voldoende voedsel beschikbaar is, bereikt het vaak niet de mensen die in armoede leven, bijvoorbeeld vanwege de kosten, een onvoldoende of discriminerende verdeling, het beperkte vermogen van marginale groepen om productiemiddelen te verwerven, gebrek aan infrastructuur of conflicten. De kwaliteit of de voedingswaarde van het voedsel dat mensen levend in armoede kunnen aanschaffen is ook een belangrijk zorgpunt. Als gevolg van discriminatie door instellingen of in het huishouden of vanwege culturele gewoonten wordt aan vrouwen die in armoede leven de gelijke toegang tot voedsel ontzegd of wordt hun vermogen om voedsel aan te schaffen of te produceren beperkt.

76. Staten behoren:

- (a) groepsgerichte informatie te verzamelen om in staat te zijn groepen en huishoudens in kaart te brengen die bijzonder kwetsbaar zijn voor voedsel- en voedingonzekerheid, de redenen voor deze kwetsbaarheid te onderkennen, alsmede maatregelen ter verbetering te nemen, en die zowel onmiddellijk als geleidelijk uit te voeren om te zorgen dat voldoende voedsel beschikbaar is;
- (b) een nationaal plan dat voldoet aan mensenrechtennormen, aan te nemen dat voedsel en voeding voor iedereen verzekert. Het moet een prioriteit zijn om er voor te zorgen dat er voldoende voedsel beschikbaar is voor mensen levend in armoede, er rekening mee houdend dat de toegang tot productie- en monetaire middelen enerzijds en tot voldoende voedsel anderzijds met elkaar in verband staan;
- (c) voldoende vroegtijdige waarschuwingssystemen op te zetten om de gevolgen van

natuurrampen of door mensen veroorzaakte rampen te voorkomen of te verminderen, mede voor mensen levend in armoede in afgelegen en randgebieden, en passende maatregelen te treffen om op rampen voorbereid te zijn;

(d) voldoende toegang te verzekeren tot productiemiddelen zoals land, bossen en visserij, zodat mensen levend in armoede voor zichzelf en voor hun gezin voedsel kunnen produceren;

(e) efficiënte programma's voor landverdeling en agrarische hervormingen uit te voeren, in het bijzonder in gebieden waar het grootgrondbezit een bedreiging vormt voor plattelands-gemeenschappen om zich bestaansmiddelen te kunnen verschaffen, en preventieve maatregelen te nemen om land- en waterroof te voorkomen;

(f) discriminerende wetten en daarmee samenhangende administratieve procedures te herzien en in te trekken die belemmeren dat groepen of individuen levend in armoede, waaronder vrouwen, hun rechten op eigendom, op pacht en bestaansmiddelen kunnen laten erkennen;

(g) maatregelen te nemen om iedere vorm van discriminatie met betrekking tot de voedselverdeling in gezinnen of binnen de gemeenschap uit te roeien, met name rekening houdend met gender, bijvoorbeeld door de steun voor het produceren van voedsel op vrouwen te richten;

(h) te overwegen om degenen die niet in hun eigen onderhoud kunnen voorzien te beschermen, door het opzetten en onderhouden van vangnetten voor voedselzekerheid samen met andere aanvullende maatregelen die voedselzekerheid op middellange en langere termijn bevorderen. Het is tevens noodzakelijk er voor te zorgen dat sociale hulpbeleid en -programma's rekening houden met de werkelijke kosten van een voedzaam en cultureel aangepast dieet;

(i) erop toe te zien dat efficiënte distributiesystemen tot stand komen die rekening houden met tekortkomingen van de markt teneinde er voor te zorgen dat voldoende voedsel fysiek en economisch toegankelijk wordt gemaakt voor mensen die in armoede leven, op een cultureel aanvaardbare manier en zonder negatieve gevolgen voor kleine boeren, inheemse volken, bosbewoners, herders of lokale vissersgemeenschappen en vrouwen. Hierbij moeten ook de wereldomvattende stelsels die de voedselprijzen bepalen, opnieuw bekeken worden.

(j) er naar te streven dat alle handels- en investeringsbeleidsmaatregelen – waaronder maatregelen specifiek gericht op voedsel en landbouw – bevorderlijk zijn voor het vergroten van voedsel- en voedingszekerheid voor allen en om gezamenlijke internationale actie te ondernemen om de wijdverbreide voedsel- en voedingonzekerheid en de stijgende voedselprijzen aan te pakken. Het moet een prioriteit voor Staten zijn om, op nationaal en internationaal niveau, een beleid te ontwikkelen dat een plattelandsontwikkeling steunt die gebaseerd is op de mensenrechten, een duurzame voedselproductie en een billijke verdeling bevordert en dat de effecten van schommelingen op grondstoffenmarkten die de voedselprijs beïnvloeden, vermindert.

H. Recht op water en sanitaire voorzieningen (par. 77 - 78)

77. Mensen die in armoede leven, worden in onevenredige mate getroffen door beperkte beschikbaarheid van water en sanitaire voorzieningen. Onveilig water en gebrekkige toegang tot sanitaire voorzieningen zijn de belangrijkste oorzaken van diarree waarmee hoge niveaus van kinder- en zuigelingensterfte in gezinnen die in armoede leven, gepaard gaan, en ze beperken het genot van veel andere rechten, inclusief gezondheid, onderwijs, arbeid en bescherming van de persoonlijke levenssfeer, waardoor de mogelijkheden aan de armoede te ontsnappen, teniet gedaan worden. Mensen levend in armoede wonen vaak in

gebieden met beperkte toegang tot water en/of sanitaire voorzieningen vanwege de kosten, het gebrek aan infrastructuur, het weigeren van diensten aan mensen zonder vast huurcontract, slecht beheer van middelen, verontreiniging of klimaatsverandering. Gebrek aan toegang tot water en sanitaire voorzieningen treft in het bijzonder vrouwen en meisjes levend in armoede.

78. Staten dienen:

(a) te verzekeren dat mensen die in armoede leven, toegang hebben tot de minimaal noodzakelijke hoeveelheid veilig water, die voldoende is voor persoonlijk en huishoudelijk gebruik (drinken, persoonlijke hygiëne, wassen, bereiden van voedsel en persoonlijke en huishoudelijke hygiëne) en tot sanitaire voorzieningen die gendergevoelig, veilig, fysiek bereikbaar en betaalbaar zijn;

(b) waar het informele nederzettingen betreft, de wettelijke beperkingen voor het pachten van land op te heffen zodat bewoners een formele en officiële aansluiting op het waterleidingnet en op sanitaire voorzieningen kunnen krijgen. Geen huishouden mag het recht op water en sanitaire voorzieningen ontzegd worden vanwege hun woonsituatie of eigendomsrechten met betrekking tot de grond;

(c) aan dakloze mensen de toegang tot water en sanitaire voorzieningen te verzekeren en zich te onthouden van het strafbaar stellen van sanitaire activiteiten (wassen, plassen, ontlasting) in de openbare ruimte als er geen behoorlijke sanitaire diensten beschikbaar zijn;

(d) maatregelen te nemen om te voorkomen dat mensen die in armoede leven, hogere tarieven voor water moeten betalen vanwege consumptieniveaus;

(e), op grote schaal publiekscampagnes te organiseren over hygiëne en sanitaire voorzieningen via kanalen die toegankelijk zijn voor mensen die in armoede leven.

I. Recht op behoorlijke huisvesting, zekerheid van eigendoms-rechten en verbod op gedwongen uitzetting (par. 79 - 80)

79. Mensen levend in armoede, kennen vaak onbehoorlijke woonomstandigheden, zoals achterbuurten en informele nederzettingen, met beperkte of geen toegang tot basisvoorzieningen. Overbevolking, onveiligheid en onevenredige blootstelling aan natuurrampen of milieurisico's bedreigen gewoonlijk het leven en de gezondheid van mensen die in armoede leven. Velen missen huurbescherming en leven in voortdurende angst voor uitzetting of onteigening zonder mogelijkheden hun rechten te verdedigen. Discriminatie in toegang tot huisvesting, gebrek aan betaalbare huisvesting en speculatie met huizen en land, en daar bovenop geweld uitgeoefend door particulieren zoals huiseigenaren, makelaars en financieringsmaatschappijen, dragen bij tot de verhoogde kwetsbaarheid van mensen levend in armoede en duwen hen verder in armoede en bevorderen dakloosheid. Onder deze omstandigheden hebben met name vrouwen last van talloze vormen van discriminatie en zijn ze blootgesteld aan misbruik en geweld.

80. Staten behoren:

(a) voorrang te geven aan het uitroeien van dakloosheid door middel van een nationaal plan en door voldoende middelen ter beschikking te stellen voor de voorziening van behoorlijke voorlopige huisvesting voor alle daklozen;

(b) wettelijke maatregelen te treffen om alle personen, groepen en gemeenschappen, inclusief degenen die in armoede leven, te beschermen tegen gedwongen uitzetting door de Staat en particuliere actoren. Ze behoren preventieve maatregelen te bevatten voor het voorkomen of uitroeien van de onderliggende oorzaken van gedwongen uitzetting, zoals speculatie in land en vastgoed;

(c) voorrang te geven aan personen en gemeenschappen die in armoede leven, bij de

toewijzing van huisvesting, in het bijzonder daar waar werk en dienstverlening beschikbaar zijn. Deze toewijzing moet rekening houden met de behoeften van beide seksen en er voor waken dat mannen en vrouwen op basis van gelijkheid van dit mechanisme profiteren;

(d) onmiddellijk maatregelen te nemen met het oog op het verlenen van wettelijke bescherming van eigendomsrechten van personen en huishoudens levend in armoede die deze bescherming missen, met inbegrip van degenen die geen erkende eigendomstitels hebben op hun woning of land en van degenen die in informele nederzettingen wonen;

(e) te verzekeren dat vrouwen gelijke rechten op land of eigendom hebben en dat deze rechten erkend en in acht genomen worden;

(f) voldoende overheidsmiddelen beschikbaar te stellen voor betaalbare huisvesting en voor beleid en programma's die de toegang tot betaalbare huisvesting voor mensen levend in armoede mogelijk maken en bevorderen. Dit beleid en deze programma's moeten voorrang verlenen aan de meest achtergestelde groepen en kunnen de volgende elementen bevatten: financieringsprogramma's voor woningbouw, het weer bewoonbaar maken van achterbuurten, het verlenen van eigendomstitels en het regulariseren van informele nederzettingen en/of toekenning van overheidssubsidies voor huur of leningen voor de aanschaf van een eigen woning;

(g) voorrang te verlenen aan verbeteringen van infrastructuur en van dienstverlening in zones waar mensen die in armoede leven, wonen, zoals verharde wegen, veilig drinkwater, afvoer van afval en rioolwater, sanitaire voorzieningen, gezondheidszorg en onderwijsfaciliteiten en aansluiting op het elektriciteitsnet;

(h) bij het ontwerpen en uitvoeren van beleid en programma's op het gebied van huisvesting gericht op het verkleinen van rampengevaar de nodige aandacht te schenken aan de rechten van mensen die in armoede leven. Activiteiten die dienen om rampenschade te herstellen, moeten maatregelen voorzien om de eigendomsrechten van mensen die een zwakke positie hebben, zeker te stellen en voorrang te geven aan de heropbouw van woningen en aan het verschaffen van vervangende woonruimte, zoals sociale woningen of huisvesting van overheidswege, voor de meest benadeelde groepen.

J. Recht op de hoogst bereikbare standaard van lichamelijke en geestelijke gezondheid (par. 81 - 82)

81. Een duidelijk voorbeeld van de vicieuze cirkel van armoede is dat mensen met gezondheidsproblemen meer kans lopen om arm te worden, terwijl mensen levend in armoede eerder slachtoffer worden van ongevallen, ziektes en invaliditeit. Beperkte toegang tot lichamelijke en geestelijke gezondheidszorg, inclusief medicijnen, gebrek aan voedsel en een onveilige leefomgeving beïnvloeden in hoge mate de gezondheid van mensen die in armoede leven, en beperken hun kansen om productieve activiteiten te ontplooiën voor hun levensonderhoud. Vrouwen en meisjes nemen een onevenredig groot aandeel in de verzorging in geval faciliteiten op het gebied van de gezondheidszorg ontbreken of onbereikbaar zijn, en moeten daarom vaak onderwijs of reguliere arbeid laten schieten om die zorg te verlenen.

82. Staten dienen:

(a) veelzijdige maatregelen te nemen om de band tussen ongezondheid en armoede te verbreken, rekening houdend met de talloze en gevarieerde aspecten die de gezondheid bepalen, en met het vermogen en de zelfstandigheid van mensen levend in armoede;

(b) de toegang tot en de kwaliteit van preventieve en curatieve gezondheidszorg voor mensen levend in armoede te versterken, inclusief de seksuele en reproductieve gezondheid en de geestelijke gezondheidszorg;

(c) te verzekeren dat mensen die in armoede leven, toegang hebben tot veilige en betaalbare medicijnen en dat het onvermogen om te betalen de toegang tot noodzakelijke gezondheidszorg en tot medicijnen niet belet;

(d) faciliteiten voor gezondheidszorg op te zetten op veilige en bereikbare afstand voor mensen levend in armoede, ook in plattelandsgebieden en in krottenwijken, en te verzekeren dat deze voorzieningen over alle nodige middelen beschikken om goed te functioneren;

(e) speciale maatregelen te treffen ten aanzien van de belangrijkste gezondheidsproblemen die mensen levend in armoede ontmoeten, inclusief verwaarloosde ziektes. Ze omvatten gratis inentingen, opvoedkundige programma's en opleidingsprogramma's voor behandelend medisch personeel om deze ziektes te herkennen en behandelen;

(f) speciale programma's uit te voeren, voorzien van voldoende financiële middelen, om gender gebaseerd geweld tegen te gaan, met inbegrip van toegankelijke preventieve diensten en behandelingscentra die de waardigheid en persoonlijke levenssfeer van mensen levend in armoede beschermen;

(g) te voorzien in dienstverlening op maat voor groepen wier toegang tot gezondheidsdiensten problematisch kan zijn door zaken als taal, geografische of culturele barrières, leeftijd, discriminatie of de aanwezige gezondheidstoestand. Vrouwen die in armoede leven, behoren toegang te hebben tot voorzieningen en informatie van hoge kwaliteit op het gebied van de seksuele en reproductieve gezondheid.

K. Recht op arbeid en rechten op de arbeidsplaats (par. 83 - 84)

83. Zowel in plattelands- als in stedelijke gebieden ervaren mensen levend in armoede werkloosheid, onvoldoende werk, onbetrouwbaar ongeregeld werk, lage lonen en onveilige en onterende werkomstandigheden. Mensen die in armoede leven, werken eerder buiten de formele economie en zonder sociale zekerheidsvoorzieningen zoals zwangerschapsverlof, ziekteverlof, pensioen en invaliditeitsuitkeringen. Ze kunnen de meeste uren dat zij wakker zijn, aan werk besteden, ternauwernood overlevend van hun inkomsten en worden geconfronteerd met uitbuiting in de vorm van slavernij en dwangarbeid, willekeurig ontslag en misbruik. Met name vrouwen, evenals groepen die slachtoffer zijn van discriminatie zoals gehandicapte mensen en migranten zonder papieren, lopen een groot risico van misbruik. Vrouwen verrichten het overgrote deel van de onbetaalde zorg in hun gezin wat maakt dat ze eerder geneigd zijn laag betaald en onzeker werk aan te nemen of wat hen belemmert de arbeidsmarkt op te gaan.

84. Staten behoren:

(a) strenge arbeidswetten en maatregelen vast te stellen en de toepassing daarvan te verzekeren met behulp van een arbeidsinspectie die over voldoende capaciteit en middelen beschikt om het recht op behoorlijke arbeidsomstandigheden te waarborgen;

(b) te verzekeren dat alle werknemers een loon ontvangen dat voldoende is om hen en hun gezin een fatsoenlijke levensstandaard te garanderen;

(c) te verzekeren dat de wettelijke regels met betrekking tot eerlijke en bevorderlijke arbeidsomstandigheden qua werkings sfeer ook in de informele sector gelden en nageleefd worden en groepsgerichte informatie te verzamelen om zich een oordeel te kunnen vormen over de omvang waarin informeel werk voorkomt;

(d) positieve maatregelen te nemen om alle vormen van slavernij of dwangarbeid en schadelijke en gevaarlijke vormen van kinderarbeid uit te roeien, gekoppeld aan maatregelen om de sociaal-economische herintegratie van de slachtoffers te verzekeren en herhaling te voorkomen;

(e) te verzekeren dat zorgverleners afdoende beschermd en ondersteund worden met behulp van sociale programma's en diensten, inclusief toegankelijke en betaalbare kinderopvang;

(f) speciale maatregelen te nemen om voor mensen levend in armoede de kansen te vergroten om op de normale arbeidsmarkt fatsoenlijk werk te vinden, mede door beroepsadvisering, training en vakopleiding;

(g) discriminatie bij de toegang tot arbeid en opleiding uit de weg te ruimen, en er voor te zorgen dat opleidingsprogramma's toegankelijk zijn voor degenen die het meest kwetsbaar zijn voor armoede en werkloosheid, zoals vrouwen, migranten en invalide mensen, en dat ze aansluiten op hun behoeften;

(h) de vrijheid van organisatie te respecteren, te bevorderen en te verwerkelijken zodat de identiteit, de stem en vertegenwoordiging van werknemers levend in armoede, in de sociale en politieke dialoog over de verbetering van de arbeidssituatie verstevigd kunnen worden.

I. Recht op sociale zekerheid (par. 85 - 86)

85. Mensen die in armoede leven, kunnen vaak niet genieten van hun recht op sociale zekerheid. Hoewel dat recht zowel sociale verzekeringen (gebaseerd op heffingen) als ook sociale bijstand (zonder bijdragen van de betrokkenen) omvat, vertrouwen veel Staten alleen op bijdragestelsels als de voornaamste bron van sociale zekerheidsuitkeringen, met als gevolg dat bijstandsprogramma's vaak niet afdoende en niet effectief zijn. Aangezien mensen die in armoede leven, eerder in de informele economie werkzaam zijn, onzekere, laag betaalde banen hebben, langdurig werkloos zijn of niet in staat zijn om te werken, is het onwaarschijnlijk dat ze kunnen bijdragen aan en zo aanspraak maken op sociale verzekeringsuitkeringen, zoals pensioen-, werkloosheids- of ziekteuitkeringen. Deze problematiek is bijzonder ernstig voor vrouwen omdat discriminatie en de zorgverantwoordelijkheden die ze hebben, leiden tot een lagere beloning en een regelmatig onderbroken loopbaan waardoor hun bijdragecapaciteit en de mogelijkheid sociale verzekeringsuitkeringen te ontvangen, vermindert.

86. Staten dienen:

(a) een veel omvattend sociaal zekerheidsstelsel te ontwikkelen en de nodige middelen beschikbaar te stellen om geleidelijk de universele toegang tot de sociale zekerheid voor iedereen mogelijk te maken en het genot van tenminste de minimum noodzakelijke niveaus van economische, sociale en culturele rechten te verzekeren. Terwijl alle mensen geleidelijk aan in sociale zekerheidsstelsels opgenomen moeten worden, moet voorrang gegeven worden aan de meest achtergestelde en marginale groepen.

(b) een uitgebreid met nationale middelen gefinancierd sociaal zekerheidsstelsel op te zetten, dat sociale verzekeringen én sociale bijstand omvat, overeenkomstig de Aanbevelingen van de Internationale Arbeids Organisatie inzake de minimumniveaus van sociale bescherming;

(c) speciale maatregelen te nemen om te verzekeren dat mensen levend in armoede, in het bijzonder vrouwen en personen die in de informele sector werken, recht hebben op sociale zekerheidsuitkeringen, inclusief pensioenen, die voldoende zijn om hen en hun gezin te verzekeren van een fatsoenlijke levensstandaard en van toegang tot gezondheidszorg;

(d) te verzekeren dat sociale zekerheidsstelsels op een transparante, duurzame en inclusieve wijze worden opgezet en één van de onderdelen vormen van een meer omvattend en samenhangend nationaal plan voor het uitroeien van armoede;

(e) te verzekeren dat sociale zekerheidsstelsels zodanig ontworpen, uitgevoerd en geëvalueerd worden dat ze rekening houden met de bijzondere behoeften van mensen die

in armoede leven, in het bijzonder van vrouwen.

M. Recht op onderwijs (par. 87 - 88)

87. Kinderen die in armoede leven, lopen meer kans om voortijdig de school te verlaten of nooit naar school te gaan omdat ze mee moeten verdienen en belast zijn met de zorg thuis. Onderwijs is een doorslaggevend middel waarmee mensen hun persoonlijkheid, talenten en bekwaamheden zo volledig mogelijk kunnen ontwikkelen en zo hun kansen vermeerderen om werk te vinden, effectiever deel te nemen aan de samenleving en aan armoede te ontsnappen. De economische consequenties van het niet afmaken van lager of voortgezet onderwijs zijn dus vernietigend en bewerkstelligen dat de cirkel van armoede voortduurt. Aan meisjes wordt gewoonlijk het recht op onderwijs eerder ontzegd, wat dan hun keuzemogelijkheden beperkt en de verarming van vrouwen bevordert.

88. Staten behoren:

(a) te verzekeren dat alle kinderen, ook degenen die in armoede leven, in staat zijn te genieten van hun recht op gratis en verplicht basisonderwijs dankzij het aanbieden van onderwijs van hoge kwaliteit op scholen op een veilige afstand en dat zonder bijkomende kosten;

(b) in achtergestelde gebieden scholen te plaatsen met hoog gekwalificeerde, getrainde onderwijskrachten en voldoende infrastructuur, inclusief gendergevoelige sanitaire faciliteiten, water en elektriciteit;

(c) stappen te ondernemen om geleidelijk te verzekeren dat het onderwijs - in al zijn vormen en op alle niveaus - beschikbaar, toegankelijk, aanvaardbaar, aangepast en van goede kwaliteit is. Dit brengt met zich mee om als prioriteit middelen te voorzien om mensen levend in armoede te compenseren voor de socio-economische benadeling (bijvoorbeeld door proactieve maatregelen tegen het voortijdig school verlaten, door studiefinanciering en schoolmaaltijden);

(d) maatregelen te nemen om geleidelijk aan gratis middelbaar en hoger onderwijs in te voeren, met name voor meisjes en groepen bijzonder gevoelig voor armoede en marginalisering zoals kinderen met een handicap, minderheden, vluchtelingen, kinderen van migranten zonder papieren, stateloze mensen, kinderen in instellingen en mensen die in afgelegen gebieden en krottenwijken wonen;

(e) wetgeving te herzien en te hervormen om samenhang te scheppen tussen de minimumleeftijd voor schoolverlaters enerzijds en de minimumhuwelijksleeftijd en de minimumarbeidsleeftijd anderzijds;

(f) centra voor kleuteronderwijs van hoge kwaliteit op te zetten teneinde het onderwijsniveau en de gezondheidstoestand van kinderen in armoede te verbeteren;

(g) maatregelen te treffen voor het uitroeien van analfabetisme, ook dat van volwassenen;

(h) te verzekeren dat mensen levend in armoede in staat zijn over informatie te beschikken, deze op te zoeken en te ontvangen aangaande alle mensenrechten en fundamentele vrijheden en dat zij toegang hebben tot mensenrechteneducatie en -training.

N. Recht op deelname aan het culturele leven en het genot van de voordelen van wetenschappelijke vooruitgang en van de toepassing ervan (par. 89 - 90)

89. Armoede belemmert in hoge mate de capaciteit van individuen of groepen om hun rechten uit te oefenen en deel te nemen aan, toegang te hebben tot en bij te dragen aan alle vormen van cultureel leven, alsook hun vermogen om daadwerkelijk van hun eigen cultuur en die van anderen te genieten, hetgeen hun onmacht en sociale uitsluiting verergert. Vrije culturele uitdrukkingmogelijkheden van waarden, geloof, overtuiging, talen, kennis en de

kunsten, instellingen en levenswijzen stellen mensen die in armoede leven, in staat om hun menswaardigheid, hun visie op de wereld, hun culturele erfgoed en het belang dat zij hechten aan hun bestaan en ontwikkeling uit te drukken. Mensen levend in armoede zijn vaak niet in staat in gelijke mate de vruchten te plukken van wetenschappelijke ontwikkelingen en toepassingen.

90. Staten behoren:

(a) de diversiteit van het culturele erfgoed, aanwezig op hun grondgebied en onder hun jurisdictie, te erkennen en te waarderen, met inbegrip van het culturele erfgoed van mensen die in armoede leven;

(b) het culturele erfgoed van groepen die in armoede leven, te respecteren en te beschermen, waaronder ook de bescherming valt tegen illegale en ongerechtvaardigde exploitatie van land, gebieden en bestaansbronnen van inheemse volken door toedoen van ambtenaren en particulieren, met in begrip van multinationale ondernemingen en andere bedrijven;

(c) te verzekeren dat beleid en programma's betreffende het cultureel erfgoed, met inbegrip van programma's gericht op de bevordering van het toerisme, niet ten koste gaan van of nadeel berokkenen aan gemeenschappen die in armoede leven, door bijvoorbeeld een beroep te doen op de actieve deelname van de betrokken gemeenschappen en personen;

(d) kansen te scheppen voor mensen die in armoede leven om deel te nemen aan, toegang te hebben tot en bij te dragen aan het culturele leven, door toegang tot openbare ruimtes te vergemakkelijken waar personen en groepen uit alle gemeenschappen creatieve en recreatieve activiteiten kunnen verrichten, bijeen kunnen komen om riten en ceremonies te beleven en contacten met elkaar te kunnen opbouwen. Staten dienen toegang tot culturele goederen, diensten en producten te vergemakkelijken voor mensen die in armoede leven,

(e) positieve stappen te ondernemen om te verzekeren dat de voordelen van wetenschappelijke vooruitgang ook mensen die in armoede leven, bereiken en te verzekeren dat wetenschappelijke informatie, processen en producten voor hen toegankelijk zijn;

(f) te verzekeren dat vernieuwingen die essentieel zijn voor een waardig bestaan zonder enige vorm van discriminatie voor een ieder fysiek toegankelijk en betaalbaar zijn, ook voor mensen die in armoede leven.

VI. Verplichtingen tot internationale hulpverlening en samenwerking (par. 91 - 98)

91. Staten hebben de verplichting internationale hulp en samenwerking te verlenen, overeenkomstig hun mogelijkheden, hulpbronnen en invloed, zoals vastgelegd is in het Handvest van de Verenigde Naties (artikelen 55 en 56) en in de verschillende internationale mensenrechtenverdragen.

92. Als onderdeel van internationale hulp en samenwerking, hebben Staten de verplichting om het recht op mensenrechten in acht te nemen en te beschermen, wat meebrengt om handelwijzen te vermijden die een voorspelbaar risico inhouden van aantasting van de mensenrechten van mensen die buiten hun landsgrenzen in armoede leven, en om regelmatig de extra-territoriale effecten van hun wetten, beleid en praktijken te evalueren.

93. Staten die daartoe de mogelijkheid hebben, behoren, als een onderdeel van de verplichting tot internationale hulp en samenwerking, internationale hulp te verlenen om bij te dragen aan de verwezenlijking van de mensenrechten en aan armoedebestrijding. Internationale hulp behoort te respecteren dat partnerlanden volledige zeggenschap houden

over hun armoedeprogramma's, en dient op één lijn te liggen met de nationale ontwikkelingsstrategie, de instellingen en de procedures van de partnerlanden. De acties van donorlanden moeten harmonieus, transparant en gecoördineerd zijn. En donorlanden en partners behoren verantwoordelijkheid af te leggen voor hun activiteiten en voor de resultaten van hun interventies.

94. Staten zijn verplicht internationale hulp te vragen op basis van wederzijdse afspraken als zij ondanks hun beste inspanningen niet in staat zijn te garanderen dat op hun grondgebied mensen levend in armoede van hun mensenrechten kunnen genieten. Ze moeten verzekeren dat zij de aangeboden hulp in overeenstemming met de mensenrechtennormen gebruiken en beheren.

95. Bij het verlenen of ontvangen van internationale hulp behoren Staten de effectieve deelname van ontvangende Staten en van alle betrokken partijen, met inbegrip van mensen die in armoede leven, zeker te stellen en hun bekwaamheden en hun greep op eigen zaken in de context van internationale hulpverlening te verstevigen.

96. Staten moeten, ieder afzonderlijk en gezamenlijk, doelbewuste, specifieke en gerichte stappen nemen om een internationaal klimaat te scheppen waarin armoede vermindert, ook in aangelegenheden die verbonden zijn met bilaterale en multilaterale handel, investeringen, belastingen, financiën, milieubescherming en ontwikkelingssamenwerking. Dit houdt tevens in om samen te werken teneinde het maximum van de beschikbare middelen te mobiliseren voor de verwezenlijking van de mensenrechten wereldwijd.

97. Zelfs als lid van een internationale organisatie blijft een Staat verantwoordelijk voor zijn eigen optreden met betrekking tot zijn mensenrechtenverplichtingen binnen en buiten de landsgrenzen. Dit omvat het goed bekijken van mogelijke effecten die maatregelen, genomen op internationaal niveau, kunnen hebben voor de mensenrechten, ook van mensen die in armoede leven.

98. Een Staat die bevoegdheden overdraagt of deelneemt aan een internationale organisatie behoort alle gepaste stappen te nemen om te verzekeren dat de betrokken organisatie handelt in overeenstemming met de internationale mensenrechtenverplichtingen van die Staat en op een manier die bijdraagt aan het verminderen van armoede.

VII. De rol van niet-gouvernementele organisaties, particuliere instellingen en het bedrijfsleven (par. 99 - 102)

99. Staten hebben de plicht om, in overeenstemming met hun internationale verplichtingen, preventieve en beschermende maatregelen te treffen tegen schendingen van de mensenrechten, gepleegd door niet-gouvernementele organisaties, particuliere instellingen en het bedrijfsleven als zij in de mogelijkheid verkeren om maatregelen uit te vaardigen. Als het multinationale bedrijven betreft, behoren alle betrokken Staten samen te werken om te verzekeren dat deze bedrijven de mensenrechten in het buitenland respecteren, ook de rechten van mensen en gemeenschappen die in armoede leven. Staten behoren aanvullende stappen te ondernemen om schendingen van de mensenrechten te voorkomen door instellingen en bedrijven die eigendom zijn van de Staat of door de Staat gecontroleerd worden of door bedrijven die genieten van belangrijke steun of dienstverlening van de zijde van overheidsdiensten.

100. Niet-gouvernementele organisaties, particuliere instellingen en het bedrijfsleven hebben op zijn minst de verantwoordelijkheid de mensenrechten te eerbiedigen, wat inhoudt dat ze vermijden om met hun activiteiten, producten of diensten nadelige gevolgen teweeg te brengen voor de mensenrechten of daartoe bij te dragen, en dat ze ertegen optreden als dit toch gebeurt.

101. Deze organisaties behoren zich ertoe te verbinden om mensenrechten te respecteren, ook die van mensen die in armoede leven, en een onderzoek uit te voeren naar de actuele of mogelijke gevolgen voor mensenrechten, veroorzaakt door de eigen activiteiten en door zakenpartners, geassocieerd met deze activiteiten. Ze behoren de nadelige effecten van hun acties voor de rechten van mensen die in armoede leven, te voorkomen en te verkleinen, onder andere door het opzetten van of door deelname aan werkzame klachtenprocedures voor personen of gemeenschappen die met deze gevolgen te maken hebben.

102. De verplichting van Staten om op te treden tegen de schending van mensenrechten door derde partijen maakt het noodzakelijk om stappen te ondernemen voor het voorkomen, onderzoeken, bestraffen en herstellen van elke inbreuk door middel van een doortastend beleid, wetgeving, maatregelen en vervolging. Staten moeten verzekeren dat degenen die getroffen worden door schendingen van de kant van bedrijven een beroep kunnen doen op onmiddellijke, toegankelijke en effectieve verhaalsmogelijkheden, zo nodig op een rechtsgang en op niet-justitiële aansprakelijkheids- en klachtenprocedures. Dit houdt in het aanpakken van elke wettelijke, praktische en procedurele belemmering, inclusief discriminatie, die belet dat mensen die in armoede leven, een beroep doen op een gerechtelijke procedure en ervan profiteren als gevolg van culturele, sociale, fysieke of financiële belemmeringen.

VIII. Uitvoering en controle op de uitvoering (par. 103 - 107)

103. De succesvolle uitvoering van de Richtlijnen hangt af van hun vertaling in nationale strategieën voor armoedevermindering en voor mensenrechten en van het instellen van effectieve binnenlandse controle- en handavingsprocedures, waaronder begrepen nationale mensenrechteninstellingen, opgezet met inachtneming van het Statuut van nationale instellingen ter bevordering en bescherming van de mensenrechten (Beginselen van Parijs).

104. Staten behoren een multidimensionele nationale strategie en actieplan voor het uitroeien van armoede aan te nemen en uit te voeren, die geformuleerd zijn in mensenrechtentermen. Het nationale actieplan dient te gelden op alle administratieve niveaus en dient de behoeften van mensen die in armoede leven, te onderkennen en er voorrang aan te geven. Het plan moet een kader scheppen voor alle overheidsdiensten en programma's teneinde de rechten van mensen die in armoede leven, te respecteren, te beschermen en waar te maken en het moet indicatoren, meetpunten en tijdschema's aangeven zodat de vooruitgang gemeten kan worden. De strategie en het plan behoren ontworpen en periodiek herzien te worden via een transparant, inclusief, participerend en gendergevoelig proces. De procedure waarmee de strategie en het actieplan ontworpen worden, en de inhoud ervan moeten speciale aandacht schenken aan kwetsbare en marginale groepen. Staten moeten de mogelijkheden tot deelname duidelijk aangeven en bekend maken en informatie over het voorgestelde beleid moet op ruime schaal en op een toegankelijke wijze verspreid worden.

105. Staten moeten aan een onafhankelijke instelling de taak toevertrouwen om de kwantitatieve en kwalitatieve aspecten van armoede vanuit een mensenrechtenperspectief te volgen en om groepsgerichte gegevens te publiceren die nodig zijn voor een daadwerkelijke uitvoering. De informatie moet in overeenstemming met internationaal vastgestelde normen verzameld en behandeld worden teneinde de mensenrechten te beschermen, het vertrouwelijk karakter van de gegevens te verzekeren en de persoonlijke levenssfeer te eerbiedigen.

106. Ontwikkelingspartners, gespecialiseerde instellingen van het systeem van de Verenigde Naties en regionale organisaties worden aangemoedigd om de inspanningen van

de Staten om de Richtlijnen uit te voeren, te ondersteunen, ondermeer door de Zuid-Zuid samenwerking. Zulke steun kan technische samenwerking, financiële hulpverlening, ontwikkeling van de nationale capaciteiten, delen van kennis, uitwisseling van ervaringen en overdracht van technologie omvatten.

107. Over de uitvoering van de nationale actieplannen moet volledige verantwoording afgelegd worden aan personen die in armoede leven, en ze dienen gecontroleerd te worden door een wijde kring van actoren, zoals nationale instellingen voor de mensenrechten, gerechtshoven, parlementaire commissies en regionale en internationale mensenrechteninstellingen. Personen levend in armoede moeten in staat gesteld worden om deel te nemen aan de opzet en de werkzaamheden van dergelijke controlerende instellingen. Staten moeten de instelling van “verantwoordingsmechanismen van onderaf” aanmoedigen, zoals informatiekaarten, opgesteld met door burgers vergaarde informatie, sociale audits en begrotingsprocedures waaraan burgers hebben kunnen deelnemen.

IX. Interpretatie van de Richtlijnen (par. 108)

108. De Richtlijnen mogen niet geïnterpreteerd worden als zouden zij de rechten die op grond van de internationale normen van de mensenrechten en van daarmee verbonden standaards erkend worden, of rechten die in overeenstemming zijn met het internationale recht en erkend worden door de nationale wetgeving, beperken, veranderen of anderszins benadelen.

Bijlagen

I. Historisch overzicht van de Richtlijnen inzake extreme armoede en mensenrechten

1. Overwegende dat het proces voor het ontwerpen van de Richtlijnen inzake extreme armoede en mensenrechten een periode van meer dan tien jaar beslaat waarin Staten en andere betrokken partijen geraadpleegd zijn, geeft deze bijlage een overzicht van dat proces en verwijst ze naar sleutelresoluties en documenten van de Verenigde Naties die in de loop van dat proces geproduceerd zijn en heeft ze als doel om een beter inzicht in dat proces te verschaffen.

2001 – 2006: eerste werk verricht door de *ad-hoc* werkgroep van deskundigen van de Subcommissie

2. In 2001 vroeg de Commissie voor de mensenrechten in haar resolutie 2001/3, paragraaf 7(a) gericht aan de Subcommissie voor de bevordering en bescherming van de mensenrechten (hierna aangeduid als de Subcommissie) om na te gaan of er een behoefte bestond richtlijnen te ontwikkelen voor de toepassing van de bestaande mensenrechtennormen en vastgestelde regels in de context van de strijd tegen extreme armoede.

3. Volgens de resolutie zouden de richtlijnen geschreven moeten worden op basis van de verschillende relevante internationale teksten, lopende besprekingen in andere fora en iedere andere relevante inbreng, met name van de zijde van Staten. Dezelfde resolutie, in paragraaf 7(b), nodigde ook Staten, gespecialiseerde instellingen, fondsen en programma's van de Verenigde Naties, de relevante functionele commissies van de Sociaal-Economische Raad, de regionale economische commissies en de internationale financiële instellingen uit om hun standpunten over het onderwerp aan de Subcommissie voor te leggen.

4. In antwoord daarop vertrouwde de Subcommissie (resolutie 2001/8, van augustus 2001) aan een *ad-hoc* groep van deskundigen, gecoördineerd door de heer José Bengoa (Chili), de opdracht toe om een werkdocument voor te bereiden aangaande het ontwerpen van deze richtlijnen. Na uitvoerige raadplegingen, waaronder regionale seminaries gehouden in Bangkok (Thailand), Pierrelaye (Frankrijk), Pune (India) en Sao Paulo (Brazilië), als ook zittingen van het Sociaal forum, heeft de *ad-hoc* groep van deskundigen haar eindrapport en een ontwerpdocument van de Richtlijnen voorgelegd (A/HRC/Sub.1/58/16) aan de Subcommissie, tijdens haar 58^e zitting in juni 2006.

5. Met resolutie 2006/9 (augustus 2006) heeft de Subcommissie de "Ontwerprichtlijnen over extreme armoede en mensenrechten: de rechten van de armen" (hierna aangeduid als ontwerprichtlijnen) verwelkomd en goedgekeurd en verzocht ze de Mensenrechtenraad om deze richtlijnen te bestuderen, met raadpleging van deskundigen, mensen levend in armoede en verenigingen die zich aan hun zijde inzetten en werken, teneinde de tekst aan te nemen en voor te leggen aan de Algemene Vergadering.

6. Met zijn resolutie 2/2 van november 2006, heeft de Mensenrechtenraad kennisgenomen van het ontwerp van de Subcommissie, en in paragraaf 3 verzocht ze aan de Hoge Commissaris voor de mensenrechten van de Verenigde Naties (Hoge Commissaris) om de ontwerprichtlijnen te laten circuleren teneinde de standpunten te vernemen van Staten, betrokken instellingen van de Verenigde Naties, intergouvernementele organisaties, Verdragsorganen van de Verenigde Naties en mandaathouders voor de speciale procedures, nationale mensenrechteninstellingen, niet-gouvernementele organisaties, en in het bijzonder de organisaties waarin mensen in situaties van extreme armoede hun mening kenbaar maken, en andere relevante betrokken partijen, en om verslag uit te brengen aan de Mensenrechtenraad tijdens zijn 7^e zitting.

2007: eerste ronde van de raadplegingen

7. Het Bureau van de Hoge Commissaris voor de mensenrechten (OHCHR) liet het ontwerp circuleren en verkreeg de standpunten van Lidstaten, betrokken VN instellingen en intergouvernementele organisaties, speciale procedures van de VN, nationale mensenrechteninstellingen en maatschappelijke organisaties (civil society).

8. Maatschappelijke organisaties (civil society) en andere actoren werden verder geraadpleegd via twee parallelle consultaties. Een online-raadpleging, uitgevoerd door het Verbindingsbureau van niet-gouvernementele organisaties van de VN (UN-NGLS) werd georganiseerd van 20 augustus tot 20 september 2007. Om achter de standpunten te komen van personen die in armoede en in extreme armoede leven, en van organisaties die met hen werken, voerde de Internationale Beweging ATD Vierde Wereld consultaties uit in vijf landen: Thailand, Peru, Senegal, Polen en Frankrijk.

9. De Hoge Commissaris legde een rapport (A/HRC/7/32) met de uitkomsten van de raadplegingen voor aan de Mensenrechtenraad tijdens zijn 7e zitting in maart 2008. Het rapport bevat bijlagen met de gedetailleerde resultaten van de raadplegingen.

2008 – 2009: tweede ronde van beraadslagingen

10. De Mensenrechtenraad nam, in zijn resolutie 7/27 van maart 2008, met voldoening kennis van het rapport van de Hoge Commissaris, sprak zijn waardering uit voor de degelijke bijdragen en nodigde de OHCHR uit om verdere raadplegingen te organiseren met betrokken partijen en hen in de gelegenheid te stellen commentaar te leveren op het rapport van de Hoge Commissaris, onder meer door de organisatie van een seminarie over de ontwerprichtlijnen dat plaats vond van 27 – 28 januari 2009, en om een rapport voor te leggen aan de Mensenrechtenraad gedurende zijn 12^e zitting in oktober 2009.

11. Tussen 2007 en 2008, raadpleegde de OHCHR verder Lidstaten, andere VN instellingen, maatschappelijke organisaties (civil society), internationale deskundigen en andere betrokken partijen. Aanvullende raadplegingen werden georganiseerd met maatschappelijke organisaties en met personen levend in extreme armoede, bijeengeroepen door ATD Vierde Wereld en door Bahai International.

12. Het tweedaagse seminarie georganiseerd door de OHCHR in januari 2009 (27 - 28 januari) beoogde te discussiëren over (a) de toegevoegde waarde en het nut van de ontwerprichtlijnen inzake extreme armoede en mensenrechten om bestaande normen en regels van de mensenrechten te helpen toepassen in de context van de strijd tegen extreme armoede; (b) de technisch juridische waarde van de ontwerprichtlijnen inzake extreme armoede en mensenrechten; en (c) de mogelijkheden om verdere voortgang te maken met de ontwerprichtlijnen. Bovendien gaf de OHCHR opdracht om een achtergronddocument¹ op te stellen dat alle inbreng en commentaren die tijdens de beraadslagingen ontvangen werden, samen te vatten om als informatie te dienen tijdens de discussies op het seminarie en het produceerde een technisch overzicht² van de ontwerprichtlijnen.

13. Verschillende Staten en andere betrokken partijen namen deel, via schriftelijke opmerkingen als ook via fysieke aanwezigheid tijdens het seminarie. De belangrijkste uitkomsten van de raadplegingen en van het seminarie zijn uitgebreid besproken in een rapport door de OHCHR voorgelegd aan de 11^e zitting van de Mensenrechtenraad (A/HRC/11/32).

14. Over het geheel gezien leverde de tweede ronde van het beraadslagingsproces in 2008 – 2009 algemene instemming op van degenen die reageerden met betrekking tot het belang om richtlijnen inzake extreme armoede en mensenrechten voor te bereiden. Een ruim

¹ Te vinden op: www.ohchr.org/Documents/Issues/Poverty/20090127backgroundpaperonDGPs.pdf

² Te vinden op: www.ohchr.org/Documents/Issues/Poverty/DGP-Tech-review.pdf

verbreide opvatting onder de reacties was dat richtlijnen het potentieel bevatten om de naleving van het bestaande internationale mensenrechtenrecht te versterken en om internationaal mensenrechtenrecht direct toepasselijk te maken voor mensen levend in extreme armoede. Er was overstemming dat zulke richtlijnen zowel aan internationale als aan nationale actoren een nuttig gereedschap kunnen leveren om hen te leiden in de strijd tegen armoede, en dat zij ook kunnen dienen om mensen levend in extreme armoede en de bevolking in zijn algemeen bewust te maken van hun rechten en aanspraken.

2009 – 2010: start van het werk door degene die toen Onafhankelijke deskundige voor het vraagstuk van mensenrechten en extreme armoede was

15. De Mensenrechtenraad, in zijn resolutie 12/19 van oktober 2009, nodigde de toen Onafhankelijke deskundige voor het vraagstuk van mensenrechten en extreme armoede (Onafhankelijke deskundige) uit om het werk aan de richtlijnen voort te zetten, teneinde de bijdragen van lidstaten en andere betrokken partijen samen te brengen in een voortgangsrapport, dat aan de Mensenrechtenraad voorgelegd moest worden niet later dan zijn 15^e zitting, en daarin haar aanbevelingen op te nemen over hoe de ontwerprichtlijnen verbeterd konden worden, teneinde de Mensenrechtenraad in staat te stellen om een beslissing te nemen over de verder te nemen stappen ten aanzien van de mogelijke aannahme van de richtlijnen tegen het jaar 2012.

16. Bij de voorbereiding van haar rapport bekeek de Onafhankelijke deskundige opnieuw alle bijdragen die eerder in het proces waren gemaakt en voerde aanvullende raadplegingen uit met een reeks van betrokken partijen. De Onafhankelijke deskundige organiseerde eveneens een deskundigenbijeenkomst van 20 - 21 maart 2010 in Genève waar deskundigen van verschillende regio's in de wereld uitgenodigd werden om te discussiëren over de vraag hoe de richtlijnen verbeterd konden worden.

17. De Onafhankelijke deskundige presenteerde haar voortgangsrapport aan de Mensenrechtenraad tijdens zijn 15e zitting in september 2010. Het rapport (A/HRC/15/41) gaf gedetailleerde aanbevelingen over de wijze om de ontwerprichtlijnen te verbeteren, samen met een schets voorzien van een commentaar ten aanzien van de overkoepelende mensenrechtenbeginselen, de richtlijnen voor het beleid en enkele specifieke rechtens gebaseerde verplichtingen. Het rapport gaf ook een met redenen omklede uiteenzetting over voorstellen van het rapport en gaf een overzicht van de belangrijkste uitdagingen die een persoon levend in extreme armoede tegenkomt en die in aanmerking genomen dienen te worden bij de voorbereiding van de richtlijnen.

18. De Mensenrechtenraad in zijn resolutie 15/19 van september 2010 (A/HRC/15/19) nam met voldoening kennis van het voortgangsrapport van de Onafhankelijke deskundige over de ontwerprichtlijnen inzake extreme armoede en mensenrechten en bevestigde opnieuw dat de strijd tegen extreme armoede een onderwerp van hoge prioriteit moest blijven voor de internationale gemeenschap.

19. De Mensenrechtenraad nodigde de OHCHR uit om de opvattingen, commentaren en suggesties ten aanzien van het voortgangsrapport van de Onafhankelijke deskundige te vragen aan Staten, betrokken VN instellingen, intergouvernementele organisaties, de Verdragsorganen van de VN, betrokken speciale procedures, nationale mensenrechteninstellingen en niet-gouvernementele organisaties, in het bijzonder diegenen die met mensen levend in extreme armoede werken, en aan andere betrokken partijen. Hij nodigde eveneens de OHCHR uit om een tweedaagse raadpleging te organiseren met Staten en andere relevante betrokken partijen over het voortgangsrapport van de Onafhankelijke deskundige, en om een analytisch overzicht van de bovenvermelde raadplegingen voor te leggen aan de Mensenrechtenraad in zijn 19^e zitting.

2011 – 2012: follow-up van het rapport van de Onafhankelijke deskundige en voorstel aan de Mensenrechtenraad.

20. In 2011 organiseerde de OHCHR een raadpleging over de ontwerprichtlijnen op basis van de schets met commentaar van de Onafhankelijke deskundige (die van nu af aan de Speciale Rapporteur inzake extreme armoede en mensenrechten zal worden genoemd). De raadpleging trok profijt van de aanwezigheid van Staten, internationale organisaties, nationale mensenrechteninstellingen, NGO's en deskundigen, als mede van mondelinge verklaringen afgelegd tijdens een tweedaagse bijeenkomst in Genève.

21. Tijdens de raadplegingen ontstond een grote eenstemmigheid over de noodzaak en het belang van de aanneming van de Richtlijnen als beleidsmiddel voor de uitroeiing van armoede en voor de bevordering en de bescherming van alle mensenrechten van mensen die in armoede leven. Staten en betrokken partijen, in het algemeen, spraken hun instemming uit met de schets van de ontwerprichtlijnen die door de Speciale Rapporteur was uitgewerkt en waren het eens over het belang van de betrokken bestaande mensenrechtenregels en -verplichtingen om armoede te bestrijden. De OHCHR legde een analytische samenvatting van deze raadpleging (A/HRC/19/32) voor aan de Mensenrechtenraad tijdens zijn 19^e zitting in maart 2012.

22. Zoals haar was verzocht op grond van resolutie 15/19 zette de Speciale Rapporteur haar werk op de ontwerprichtlijnen voort op basis van het rapport over de raadplegingen dat de OHCHR had voorbereid, met als doel *“om een definitief ontwerp van de herziene richtlijnen voor te leggen aan de Mensenrechtenraad tijdens zijn 21^e zitting (september 2012) teneinde de Mensenrechtenraad in staat te stellen een beslissing te nemen over de verder te ondernemen stappen met het oog op de aanneming van de richtlijnen inzake de rechten van personen die in extreme armoede leven”* (A/HRC/15/19).

23. In juni 2012 rondde de Speciale Rapporteur een serie informatiebijeenkomsten af voor de regionale groepen van lidstaten (West-Europese en anderen groep, Azië-Pacifistische oceaan, Oost Europa, Groep van Latijns Amerika en de Caraïben, alsmede de Afrikaanse groep) over het laatste ontwerp van de richtlijnen. Deze aanvullende informatiebijeenkomsten vormden een bijkomende inspanning, bedoeld om de instemming met de ontwerp tekst te bevorderen, zodat de tekst met consensus aangenomen zou kunnen worden tijdens de 23^e zitting van de Mensenrechtenraad in september 2012.

Bijlagen

II. Lijst van de relevante resoluties en documenten

I. Lijst van de resoluties

2001

- Commissie voor de mensenrechten, res. 2001/31, aangenomen op 23 april 2001
- Subcommissie voor de bevordering en bescherming van de mensenrechten, res. 2001/8, aangenomen op 15 augustus 2001

2006

- Subcommissie voor de bevordering en bescherming van de mensenrechten, res. 2006/9, aangenomen op 24 augustus 2006
- Mensenrechtenraad, res. 2/2, aangenomen op 27 november 2006

2008

- Mensenrechtenraad, res. 7/27, aangenomen op 28 maart 2008

2009

- Mensenrechtenraad, res. 12/19, aangenomen op 2 oktober 2009

2010

- Mensenrechtenraad, res. 15/19, aangenomen op 2 oktober 2010

II. Lijst van documenten

2006

- A/HRC/Sub.1/58/36 bijlage: "Ontwerprichtlijnen: Extreme armoede en mensenrechten: de rechten van de armen". Tekst voorbereid door de Subcommissie voor de bescherming en de bevordering van de mensenrechten

2008

- A/HRC/7/32 Rapport van VN Hoge Commissaris voor de mensenrechten over de ontwerprichtlijnen over extreme armoede en mensenrechten: de rechten van de armen

2009

- A/HRC/11/32 Rapport van VN Hoge Commissaris voor de mensenrechten over de ontwerprichtlijnen over extreme armoede en mensenrechten: de rechten van de armen

2010

- A/HRC/15/41: rapport van de Onafhankelijke deskundige over de kwestie van mensenrechten en extreme armoede, Magdalena Sepúlveda Carmona, over de ontwerprichtlijnen over armoede en mensenrechten (voortgangsrapport)

2011

- A/HRC/19/32 Analytische samenvatting van de gedane voorstellen, de schriftelijke als mede de mondelinge gemaakt bij de raadpleging over het voortgangsrapport over de ontwerprichtlijnen betreffende extreme armoede en mensenrechten, Rapport van het Bureau van VN Hoge Commissaris voor de mensenrechten

III Andere relevante documenten

- Achtergronddocument over de opvattingen en de commentaren van Staten en andere betrokken partijen ³
- Ontwerprichtlijnen over extreme armoede en mensenrechten: de rechten van de armen – Een technisch overzicht, 2009 ⁴

³ Te vinden op: www.ohchr.org/Documents/Issues/Poverty/20090127backgroundpaperonDGPs.pdf

⁴ Te vinden op: www.ohchr.org/Documents/Issues/Poverty/DGP-Tech-review.pdf